

M=φ

شهر شرف اثرى.

عصر سعادت

پيغمبرمىزنىڭ احوالى واسلام نىڭ ظهورى حقندە.

پيغمبواليتا اوقدى
ھىند دىنوا اوقدى
بىشىنچى طبع
شائىر ۋا
عالم
مىز تىل ۋا
ناشرى:

„معارف“ كىتابخانىسى

قزانده.

ل. پ. آنتونوفى مطبعەسى قزانده.

КАЗАНЬ,
ЭЛЕКТРИЧ. ТИПОГРАФИЯ Л. П. АНТОНОВА
1912 Г.

نسب شریفی

محمد علیہ السلام، عربلر آراسنده ایك معتبر وقدرلی بولغان قریش قبیلسندن بولوب، نسب شریفی اسماعیل علیہ السلام غه توناشادر. آچق معلوم بولغان بابالری اوشبولدر:

محمد بن عبدالله بن عبدالمطلب بن هاشم بن عبدمناف بن قصی بن كلاب بن مرة بن كعب بن لؤی بن غالب بن فهر بن مالك بن نضر بن کنانة بن خزیمة بن مدركة بن الیاس بن مضر بن نزار بن معد بن عدنان.

آناسی: آمنه بنت وهب بن عبد مناف بن زهرة بن كلاب دره. كلابده نسلبری بر گه قوشیلادر.

رسول الله نك ولادتی (طوغوی)

رسول الله (صلی الله علیه وسلم) تاریخ میلادی ایله ۵۷۱ نچی ییل ۲۰ آپریلده، ربیع الاول نك اون ایکیسنده دوشنبه كون طاك وقتنده دنیاغه کیلدی. طوغان وقتنده آناسی هیسچ بر زحمت وبالا آرووی کورمدی، سنتلی و گندیگی کیسلگان حالده طوغدی. آرقاسنده کوگار چین بهورقاسندن کچرهك بر علامت بار ایدی. آکا «خاتم نبوت» «مهر نبوت» دیورلر. دنیاغه کلدکده بتون افرباسینه (یقین لرینه) سویملی کورندی. همهسینه زور شادلق بولدی.

باباسی عبدالمطلب زور طوی قیلوب، بیک ككوب خلقی صیلادی. «محمد» دیب اسم قویدی.

ابوجهل، ابولهبر لر گده سویملی کورنوب ابولهبر سوینچندن ثویبه اسملی کنیزهك آزاد ایتدی.

بوکون (۱۲ ربيع الاول)، دنيا و آخرت ده بختلی بولو و مزغه سبب بولغان پیغمبرمزنڭ توغان کونی بولد یغندن، بار چه مسلمانلرغه ایڭ زور بیرام کون در. رسول اللهنڭ آناسی عبدالله، بالاسی دنیاغه کیلگانچی قایتو نیتی ایله، شام طرفینه سودا برله سفر اینکان ایدی. شول سفرنک وفات بولوب، مدینهده دفن ایدلدی. رسول الله یتیم بولوب دنیاغه کیلدی.

ولادت وقتنده فی بعض واقعه لر

رسول اللهنڭ طوغونندن ایلیلی کون ایلك، یمن پادشاهسی کعبه اللهنی خراب اینارگه دیب زور فیلی و عسکری ایله مکه گه کیلگان ایدی. الله تعالی طرفندن یبارسگان ابابیل فوشلری، آنڭ بتون عسکرلرن واق طاشلر ایله هلاک ایتدیلر. عربلر بسو یلنی «عام الفیل» دیورلر. قرآن ده سورهُ فیل بونلر حقنده نازل بولغان. شول یللرده عربلر آراسنده، بیگراکده قریش ده قوتلی آچلق بولوب کلگان؛ اما رسول الله طوغان یلده یغمور کوب بولوب ایگونلر ویمشدر، باشقه یللرغه قاراغانده، نیچه الوش آرتق و کوب یتوشکان؛ عربلر بو یلنی «ایرکنک شادلق یلی» دیب آناغانلر.

رسول الله طوغان کونک کوب آدملر، اخیر زمان پیغمبرینڭ دنیاغه کیلوین توشلرنده کورگانلر، باباسی عبدالله طلب، یاگی طوغان بالانڭ الوغ بر ذات بوله چغن توشنک کورمش وشول کیچه کعبه الله یاننک «کیلوی عالمکه رحمت اولان بالا طوغدی» دیوبر طاوش ایشتهش. شاداغندن الوغ ضیافت و طوی ایدوب رسول اللهنی گوزل قصیده ایله مافتامشدر.

سوت آناسینه طابشورلوی

بخشی هوالی بیرلرده، اوللرده اوسکان بالا سلامت، اوتکون ذهنلی بوله، دیب مکه خلقی اوزلرینڭ یاش بالالرن شهرده توتما نیچه قریه لرده سوت آنالرینه بیروب تربیه ایتیره لر ایدی. اول خانوللری مکه گه کیلوب ایهرگه و تربیه اینارگه بالالار اوب کیته لر ایدی.

رسول الله فی ده مکہ صحرا سندنک معیشت ایتوچی بنو سعد قبیلہ سندن اولان «حلیمہ» اسملی خاتونفہ ایمز رگہ بیرمکچی بولغانلر. حلیمہ اولک: «بز اوزم زده فقیر، بویتیم بالانی تربیه ایتوده فی فائده بولور ایکان؟» دبه شبهه لنوب تورغان. لکن، رسول اللهغه کوزی توشکاچ، کوکلینه بیک سو بملی کورینوب قبول ایکنان وقریه سینه آلوب کینکان. رسول الله فی تربیه ایتارگه باشلاولری ایله ایولرینه برکت کرگان. حیوانلرینک سوتلری آرتیه باشلاغان. شوندن صوگ اوزلریده: «بوالانک آباغی بیکل بولدی، برکتلی بالا بولسه کیرهک» دیو آرتفراتی اخلاص قویوب تربیه ایتیه باشلاغانلر. رسول الله بیک تیز اوسوب آلتنچی آیده آباقه پوری، توفز آی نولغانده آحق سویلاشه باشلاغان و بشنچی یاشینه قدر شونده تربیه لانگان. شق صدر واقعہ سی - رسول الله حلیمہ ده وقتده آدم صورتیده ایکی فرشته کیلوب کوکرا گینی یاروب، یورا گنده بولغان بزوق فانلر فی آلوب تازارتمشلر و یوره گینه نور تولتمشلر، بوکا «شق صدر واقعہ سی» دیورلر.

حلیمہ بیک سو بوب تربیه ایتدیگندن آیر یلاسی کیله ماسه ده بو واقعہ دن فور قوب بالانی اوز آناسینه تابشرغان.

آناسی و باباسی نك وفاتی

رسول الله آلتی یاشینه ایرشدکده آناسی وفات بولدی. آناسزده قالدی. آندن صوگ باباسی عبدالمطلب تربیه ایتیه باشلادی. عبدالمطلب رسول الله حقنده تورلی توشلر کوردیگندن وتورلی واقعہ لر ایشتمدیگندن آنی اوز بالالرندن آرتق کوروب، اخلاص ورعایه ایله تربیه ایتدی. رسول الله سکز یاشینه ایرشدکده عبدالمطلب ده یوز یاشندن اوتوب وفات بولدی. عبدالمطلب قریش نك رئیس وایک جو مارد، ایک عقللی لرنندن صافالایدی. «الله نك میکا بیرگان نعمتلرندن آدم لرگنه دگل، قوملرده فائده لسنون!» دبه ناغ باشلرینه آزق قوبدرمشدر. وفاتنده بیون مکة خلقی بغلاب، برنیچه کونلرگه قدر اصلا سوداده اینمای ماتم تونمشلر. رسول الله ده جنازه سی آرتندن بغلاب وارمشدر.

ابوطالب تربيہ سى۔ عبدالمطلب وفات بولدى، رسول الله، آناسى ايله بر توغمه فرداشى ابوطالب تربيہ سنه قالدى. اول وقتى ابوطالب نك حالى اورنا چه غنه ايدى. آنى تربيہ گه باشلادقده ابولرندہ برکت آرتدى، ابوطالب نك بغنى آملدى. رسول الله ابوطالب كوزينه بيك سويلى كورندى. آنى اوز بالالرندن ده باقىنراق كوروب شفقت ورعايه ايله تربيہ ايتدى.

رسول الله اول وقتدن اوق ملايم، يومشاق كوكللى، ادبلى، قناهنلى ايدى. باشقه بالالر كى اغزينه كيلگاننى سويلاب بورمى، آشارغه ايجارگه صوراب بورچمى ايدى. بيرسهر بيرگانگه قناعت اينه، بيرمه سهر شول كوينچه بورى ايدى. بعض كونلرده حرم شريف كه باروب زمزم صوى ايجده شونك ايله قناعتلنه ايدى. شول وقتدن اوق رسول الله نك «ادبلى» اسمى چغوب، تيره كورشيلرى بالالرينه: «محمد كى ادبلى، انصافلى بولورغه كيرهك» ديه باشلاغانلر ايدى.

شامغه سفرى

رسول الله (صلى الله عليه وسلم) اون ابكى ياشينه ايرشدكده ابوطالب سودا ايله شامغه سفر ايتك بولدى. رسول الله ده ابوطالب نى بيك سويديگندن آير يلاسى كيلماينچه آنك ايله سفرگه چغونى استهدى. ابوطالب نك شفقتى كيلوب آنى اوزى برله سفرگه آلوب چقدى. شام ولايتنده بصرى شهرينه يتكاج آنلرغه نصارى لر نك زور عالمى بعيرا ديوب معروف اولان راهب اوچرادى. بعيرا، «اولگى كتابلرنك بازوينه كوره، هر بلردن بر پيغمبر كيلهك، شونك خبرى يوقمى؟» ديوب سوراشدى، «حاضرگه چه ايشدلگانى يوق» ديه جواب بيرديلىر. بعيرا رسول الله نى بر آق بولوط كوله گالب تورغانن كوروب، اوزينك فراستى، علمى برله آنك اخير زمان پيغمبرى بولوين اوبلادى. ياتينه

چاقروب نسبین، فکرن، نینداین توشلر کورگانن صوراشدی. کپله چک پیغمبر حقنده اولگی کتابلرده خبر بیرلگان صفتلرنی و علامتلرنی رسول اللهده نابدی. و بر جاین تابوب رسول الله نك آرفاسنك بولغان خانم نبوتنی اوبوب «بو بالا اخیر زمان پیغمبری بولسه کیرهك» ديه شهادت بپردی. ایك باشنك بر علامت بولور ديه اولگی کتابلرده کورگان ایدی (۱). صوگره ابوطالب که: «بن ماللرکننی اوشبو یرده ساتوب قایتووگزننی مصلحت کورر ایدم» دیدی. ابوطالب ماللرن بصری شهرنك ساتوب مکه گه قایتوب کیتدی.

شامغه ایکنچی سفری

رسول الله (صلی الله علیه وسلم) یکریمی بش باشینه ایرشدکده، خدیجه بنت خویلدنک مالی برله، سودا ایچون شامغه کیتدی. خدیجه اوزی بیک بای وهر یل شامغه کروان یباروب ساتو ایندره ایدی. رسول الله نك غایت توغری و عقللی بولووین ایشوب، بو سنهده مالی برله شامغه باروین اوتندی. رسول الله قبول ایتوب خدیجه نك فلی میسره ایله سفر ایتدی. باشقه یلرغه کوره نیچه الوش آرتق فائده ایتوب قایتدی. خدیجه بیک شادلانندی. رسول اللهغه رحمت اوقوب، سویلاشکاندن آرتق حق بپردی.

سفردن قایتقاچ میسره، رسول اللهنی خدیجه گه بیک ماقتادی. بصری ده بر راهب نك رعایه ایتکانن، اخیر زمان پیغمبری شول بولور، ديه خبر بیرگانن سویلهدی.

خدیجه رسول الله نك توغریلغینه، اخلاقینه قزندی، قبول اینسه، رسول اللهغه بارمق بولدی. رسول الله کیکاش ایندکن صوگ قبول ایتدی. اول وقت حضرت خدیجه قرق باشنده طول خاتون ایدی.

کعبه اللهی بنا

رسول الله (صلی الله علیه وسلم) اوتوز بئش یاشینه ایرشد کده فونلی بغور بولوب، کعبه نڅ بعض طرفلری یارلدی. قریش خلقی بیک حلال ماللردن غنه اعانه جیوب کعبه نی یا ئیدن بنا ایندیله. بنا تمام بولدغه، «حجر اسود» نی کلتروب اورناشدرده اختلاف چقدی.

بعضلری بزده شرافت کوبراک، بعضلری بز کوب اعانه ایندک، بعضلری بز نڅ صانمز کوب، بز اورناشدره مز دیدیلر. حتی بعضلری صوغشه مز، فایسی قبیله جیگسه شول قبیله اورناشدرر، دیو اوچ دورت کونگه قدر ققرشدیلر. صوگره مسجد حرام قاباسندن ایڅ ایلک کرگان کشی نڅ حکمینه همه سی راضی بولورغه دیب سوز قویشدیلر. شول وقت قابقادن رسول الله کیلوب کردی. همه سی «محمد کردی، اول توغری، آنڅ حکمینه راضی مز» دیدیلر. آرالرنده نوغریلق برله اسمی چقانلقدن آنڅ اوچراوندن شادلانیدیلر.

رسول اللهغه اشنڅ نیچو کلگنی سویله دکارنده، بر کیوم اوستینه «حجر اسود» نی آلوب قویوب: «هر بر پوچماغندن بر قبیله نڅ رئیس توتوب بار سونلر» دیدی. باروب یتکاج اوزی مبارک قولیه آلوب اورینه اورناشدردی. بوتدیبری ایچون همه سی شادلانوب رسول اللهغه رحمت او قودیلر.

پیغمبرلکدن ایلیکیگی حاللری

رسول الله (صلی الله علیه وسلم) یاش وقتندن کورکام خلقلی، انصافلی ایدی. فقیر و عاجزلر گه شفقتلی، قوند اشلر گه رعایه قیلونی، فوناق صیلاونی سوه ایدی. خلق آراسنده توغریلق بیخشیلیق برله اسمی چقوب «محمد الامین» دیه آطیلر ایدی. اشانچلی و توغری محمد دیمکدر

سوزنی اویلاب، آزغنه سویلی ایدی. هر اشنده وهر سوزنده
 بیک توغری بولدیفندن، کوب وقتلرده خلق آراسنده نزع چقدفده
 آکا کیلوب حکم ایندره لر ایدی. اولگی کتابلرده بیاریله چگی وعا
 ایدلگان پیغمبر اوشبو محمد بولسه کیره ک دیواویلا وچیلرده بار ایدی.
 کشی برله نزع ایتونی، سوز کور اشدرونی سویمی، یاشلرنک
 اویون کولکی، شعر مجلسلرینه فاتوشمی ایدی. فقط الوغلا مجلسینه
 وپخشی خطبه لر سویلنه طورغان جیولشلرغنه بار ایدی.

اول وقتده هر بلر همه سی دیرلک مشرکار (پنلرغه هبات ایتوچیلر)
 ایدی. رسول الله یاش وقتندن اوق پنلرنی سویمی، ویاقنلرینه ده بارمی
 ایدی. «بو خلق نیچون اوطن، طاش کیساکلرندن باصالغان نرسه لرگه
 عبادت ایتلر، آنلردن نه فائده کونلر ایکن!» دیه عجبلنوب
 پوری ایدی.

لوزی وقت، وقت حرا طاغینه باروب عبادت قیل، قای وقتلرده
 آزق آلوب کیتوب شونده اونار اون بشار کون، خلقغه فانناشما اینچه
 عبادت، ذکر، فکر برله مشغول بولوب اوتکاره ایدی.

اول وقت هر بلرده، شعر و خطبه دن باشقه، علم، معرفت یوق؛
 آرالرنده اوقو، یازو بلوچی ده بیک آز ایدی. رسول الله، فرق یاشینه
 قدر، شوند این جاهل خلق آراسنده هیچ کمدن علم، معرفت اوگرونمی،
 صلا اوقو یازو برله مشغول اولمی، استاذ حضورینه بارمی، درس
 کورمی نرکک ایددی *پهونده*

پیغمبرک کیلوی

رسول الله (صلی الله علیه وسلم) فرق یاشینه ابرشدکک، الله تعالی
 بتون عالمگه رحمت ایندردی؛ خلقنک دنیا و آخرت بختلی بولورینه

دین و معرفت یولینه کورلرینه سبب بولغان اول مبارک ذاتنی پیغمبر ایدوب کوندردی. آکئا وحی کیله باشلادی. وحی اول مرتبهده «رؤیای صادقه» یعنی راست نوش کورو ایله باشلاندى. توشنده نه کورسه همهسی کورگانچه ظاهر بولا ایدی.

هر اطاغنده بولندیغی وقت - ۱۷ نچی رمضانده - جبرائیل علیه السلام وحی کیلتوروب: «یا محمد! سن حق پیغمبر سن، بن سکا **﴿قرئین کونترالم﴾** دیدی: «افرا» سوره سینی ایندردی

برنجی مرتبه فرشتهنی کورو، وآنک آرقلی وحی کیلو رسول الله غه آفر بولدی. تتره ب حضرت خدیجه یانینه قایتوب واقعهنی سویلادی. «اوزیبه ضرر بولودن فورقدم» دیدکده، حضرت خدیجه: «سن مسافرلرنی حرمت؛ یتیملرنی، غریبلرنی، فرنداشلرنی رعایه ایتهسن، طوغری سویلی سن؛ خلقنی اوزکدن راضی ایتارگه طرشه سن. هیچ خوف ایتمه، الله تعالی سکا ضرر کلتورماس. الله برله یمین ایتهم، سن بو امتنک پیغمبری بولساک کیرهک» دیدی.

صوگره خدیجه، اوزینک فرنداشی ورقه بن نوفل گه باروب، واقعهنی سویلدی. ورقه جوابنده: «ای خدیجه! اگر سویل گانک درست ایسه، وحی کلتورگان ذات حضرت موسی غه کیلگن جبرائیل بولوب محمدده بو امتنک پیغمبری در» دیدی. ورقه اولگی کتابلرنی اوقوغان زور عالم ایدی.

ورقه رسول الله غه اوچرادقده: «یا محمد! خلق سنی اذا وجفا ایدر لر، یالغانچی دیور لر، مکهدن چغار لر، اولگی پیغمبرلر گهده شویله بولدی. اگر سلامت بولسه م، قولم دین کیلگن قدر یاردمگنده بولورمن» دیدی. لکن اوزاق نورمی وفات بولدی.

دینگه یاشرون دعوت (اوندهو)

آندن صوگ «یا ایها المدثر» سوره سی ایندرلدی. خلقنی دینگه اوندەرگه امر کلتنی. اوز دینلرینه اخلاصلی، نعصبلی، نادان خلقنی

یولغه صالو چیتون بولاچغن اویلاب، رسول الله بیک آغرسندی،
 «کم ایمانغه کلور، بو قدر الوغ اشنی نیچوک برینه یتکوررم!»
 دیه قایغوردی. صوگره اللهغه توکل ایدوب دعوت ایتارگه کرشدی.
 اییک، ایلیک اوزی یاقین کورگان و اشانغان دوستلرینی دعوت
 ایتدی. ایرلردن: ابوبکر، خاتونلردن: خدیجه، صبیلردن: علی، آزاد
 قللردن: زید بن حارثه ایمانغه کلدیله.

حضرت ابوبکر فریشنگ اهتبارلی، دولتی، عقللی لرندن ایدی.
 یاش وقتندن بیرلی رسول اللهغه اخلاصلی ایدی. پتارغه عبادت
 ایتونی سویی، «باشقه بر حق دین بولورغه کیرهک» دیو اویلاب
 یوری ایدی. پیغمبراک کیلو خبرینی ایشتکاچده ایمان کلتوردی.
 رسول اللهغه اخلاصی آرتدی. اوزینگ دوستلرن ایمانغه کیلورگه
 قزقدره باشلادی. بتون ذهنن قویوب مسلمانلرنی آرتدرغه طرشدی.
 آنک اوندوی ایله حضرت عثمان بن عفان، عبدالرحمن بن عوف،
 زبیر بن العوام، سعد بن ابی وقاص. طلحه بن عبیدالله ایمانغه
 کلدیله. بو ذاتلرده اوزلرینگ دوستلرن ایمانغه قزقدره باشلادیله.

بو وقتلرده رسول الله، یاگی دینگه قارشى خلقی فوزغالوب
 کیتماسون دیه آقرینغنه دعوت ایته، مکه تیرهسنک طنچراق اورنلردهغنه
 یاشرن عبادت ایتله، قرآن فی ده یاشرن گنه اوقیلر ایدی.

نسه قدر یاشرسهلرده، بو خبر آغزدن آغزغه یایلدی، خلق
 آراسنده: «محمد یاگی دین چغارغان، بعض آدملر ایمان کلتورگانلر،
 یاشرن عبادت ایتلهر ایش» دیه سویلیله ایدی.

ایمانغه کیلگان کشینی بلدکده کافرلر: «آنا بابا دینندن آیولقان
 ساتاشقان» دیو عیب ایتلهر شلته لیلر ایدی. رسول الله اوچ بلفه قدر
 یاشرن دعوت ایتدی؛ شول آراده اوتوز قدر کشیله ایمانغه کیلدیله.

دینگه اچق دعوت

نبوت نك دورتنچی یلنده «فأصدع بمانوّم» «دین نی آچق سویله، آشکاره دعوت ایت!» معناسنده آیت ایندرلدی. رسول الله دین گه آشکاره دعوت ایته باشلادی، خلقنی جیوب وجیولشلرینه واروب سویلی باشلادی. قریش خلقی باشده اول قدر قاتی معامله قیلمدیلر. «محمد عقلی، توغری غنه یکت ایدی. مونداین اشکه طوتوندی. کو کدن وحی کیله، فرشته کیله دیو سویلی ایکن» دیب یاراتما اینچه غنه یوردیلر. سوکره: «الله غنه عبادت ایتار گه کیرهك، پتلاغره عبادت ایتوچیلر ضالنده» دیو آیتلر کیله باشلادفده قریش خلقی فوزغالدی.

«کم بولغان اول محمد! آنا بابالر کز ضالنده ایدی، فائده سز ناش، اوطن کیسا کلرینه عبادت ایته سز، دیب بزنی، دینم زنی مسغره ایتها» دیو غیرتکه کلدیلر، «آنا بابا دینندن چقمایمز، نیچه یوز یلردن بیرلی کیلگان پتلاغره زنی تاشلامایمز» دیدیلر. رسول الله ومسلمانلرغه: «آنا بابا دینندن آیرلدگز، پتلاغره تاشلادگز، بدعت دینگه کردگز، صائاشقانلر» دیو آچیغلا تورغه، قاتی سوزلر سوبلار گه باشلادیلر. ایمانغه کیلوچیلر نی مسغره و اذا ایتار گه کرشدیلر. رسول الله (صلی الله علیه وسلم)، کافرلر نه قدر قاتی معامله ایتسه لرده همان آنلرغه یومشافلوق برله معامله ایته، اسلام دینی نك عقلعه، حکمنکه موافق بولوین آکلاتورغه طرشه ایدی. کافرلر گه قارشی: «اگر بنم پیغمبر بولویمه، قرآن نك الله تعالی طرفندن کیلوینه اینانه سه گز، سوز گه ماهر، عقلی اولانلر کز، شول قرآن کبی حکمتلی بصاحتلی بر سوره گنه سویلاب کورسه تسونلر» دیه ایدی.

کافرانک عقلی لری، عالمری، شاعر لری قرآن کبی سویلەرگه
تسه قدر طرغوب قاراسه لرده بر آينده سویلەرگه فادر بولمديلر.
همه سی جوابدن عاجز بولوب آبدراب قالدیلر. رسول الله فه فارشی بار
سوزلری: «آنا بابالرمزنگ توتقان یوللرینی بوزمه، آنلرغه یارافان
بزگه ده یاری، بزگه یاکی دین کیره کماس» دیمک ایدی.

رسول الله، اوزینه نه قدرلی آغراق کیلسه ده، اشندن اصلا
نوقنمادی؛ همان الله غنه عبادت ایتوگه دعوت ایتمکه، پتلدن فائده
کیلما گانن سویلامکه ایدی. نوغری فکرلی، انصافی کشیلر آقرنلاب
بولسه ده ایمانغه کیلر ایدی.

بو اشلرنی کوردکه بر کون قریشلر رسول الله یافینه کیلدیلر ده:
«یا محمد! سنک نسیک یغشی، اوزنگ قدرلی ایدک؛ لکن هیچ کم
اشلمگان اشنی اشلدک؛ معبودلرمزنی حقارت ایتدک، آنا بابالرمزنی
ضالانده بولغانلر دیدک، آرامزغه صالحونلق صالدک؛ بو یاکی دین نی
چفارودن مقصودک نه در؟ اگر مال بولسه استه دکک قدر مال
چیوب پیرومز، آرامزده ایگ بایمز بولورسن؛ اگر مقصودک دره
شهرت بولسه سیننی اوزمزگه رئیس ایتهمز؛ اگر سنده خسته لقی
یا که جن زحمتی بولسه دوا ایتدیره مز» دیدیلر.

رسول الله بونلرغه جوابنده: «بن بونلردن هیچ برینی استه میم،
بنی الله تعالی سزگه پیغمبر ایدوب یباردی، قرآن ایندردی، اطاعت
ایتکانلرگه جنت اطاعت ایتما گانلرگه جهنم بوله چاغن بلدررگه امر ایندی.
بن الله ننگ امرلرن ابرشدرم، بار مقصودم الله غنه عبادت ایتویکوزر.
اگر قبول ایتسه کز دنیا و آخرت بختلی بولورسن. اگر قبول ایتماسه کز
صبر ایتهم، اشنی الله غه طابشرام. الله اوزی حکم ایتهر» دیدی.

ابوطالب نىڭ حمايه سى (ياقلاوى)

رسول الله نىڭ بىك طرشوب دىنگە اوندهوى، ايمانغه كىلوچىلرنىڭ ارنوى، قريش خلقن تشويشكە توشردى. ايمانغه كىلوچىلرگە قانى اذا وجفا ايتە باھلادىلر. ھاشىمىلرنىڭ رۇبىسى اولان ابوطالب، ايمان كلنورمگان بولسەدە، حضرت رسولنى اوز بالالرنىڭ ارتق سۈھ وكافىلردن صافلارغە طارشە ايدى. كافىلردە، ابوطالب نىڭ خاطر ن رعايه ايدوب، حضرت رسولگە ارتق جفا ايتمايلر ايدى.

بر كۈن قريش نىڭ الوغلىرى ابوطالب گە كىلوب: «محمدنى بۇزنىڭ دىنمىز حقندە سويلادىن توقتات، ياخود انى رعايه ايتمە!» دىدىلر. ابوطالب آنلارنى طاتلى سوز وياقتى يوز ايلە قايتاروب يباردى.

كافىلر، رسول الله نىڭ ھىمان دعوت ايتىدىگىدىن، غىرىتلە نوب ايكىنچى مرتبە ابوطالب گە كىلوب: «محمد بۇزنىڭ دىنمىزگە، آنا بابالارمىزغە نل اوزاتە، سىن انى رعايه ايتمە، يوقسە بۇلر سىنى تاشلايمىز وسىندىن آيرلامىز» دىدىلر. ابوطالب كە نسل وقبىل لرنىڭن آيرلو آغر كورندى. قريش خلقى نىڭ سويلەگان سوزلرن رسول الله غە خىر بىردى. رسول الله: «موندىن سولۇق ابوطالب دە رعايه ايتماسكە اوبىلاى ايكان، اوزىمە وصحابەلرگە دخى كۆپرەك آغزلىق بولور» دىبو فىگىرگە فالدى. ومبارك كوزلرنىڭن باش آغزوب «اى آنا اورنىدە بولغان قىرنداشم! مىن الله تعالى بىورغاننى سويلارگە بورچلىمەن. قريش خلقى، اولۇق طرفىمە قوياش، سول طرفىمە اى قويوب صوراسەلردە مىڭا توقتامق مەكەن توگىل» دىدى، وېر طرفقە كىتىدى. ابوطالب رسول الله نىڭ قايفوروين وكوزلرنىڭن باش كىلويىن كوردكە اوزى دە ائىرلندى، شىقتى كىلوب: «اى قىرنداشم اوغلى! نە اىستە سىگە سويلە، بىن سلامت وقتندە ھىچ ضرر ايتماسلر، والله، بىن سىنى قريش خلقىتە تابىشمام» دىدى.

کافرلرنڭ عداوتی

کافرلر، رسول الله نڭ همان دعوت ایتوبین، ابوطالب نڭ صافلاوین کوردکده دشمانلقنی آرتدردیلر. خلقنی آنڭ یانینه بارودن، آنڭ ایله سویلاشودن طیبه باشلادیلر. اورامده یورگانڭ «سحرچی، مجنون، یالفانچی» دیو آرنندن قچقدیلر. ابرنه نوروب چقغاج یغلسون دیومسغره ایدوب ایشک توپینه تیگه نه کر، تاشلار، پچراق فوی اچا کیری آندیلر.

بر برده سوز سویلهر گه طوتونسه، سوزندن کولوب توقتاتورغه، سویله گان سوزین خلقغه ایشترماس ایچون نورلیچه تاوشلارغه باشلادیلر. کعبه الله یانینه باروب عبادت ایتار گه باشلاسه، اوستینه بالچقار آتارغه، تاوشلاب عبادت ایتدرماسکه طرشدیلر. حتی بر مرتبه سجده ده وقتنده اوستینه حیوان اچا کیری تاشلادیلر.

بر دفعه کعبه الله یانینه باروب نماز قیله باشلادق، عقبه اسملی کافر «محمدن فوتولمای طنچلق تابامز» ديه حضرت رسولنڭ موینندن بوغمغه باشلادی. شول وقت ده حضرت ابوبکر اوچراب: «حق پیغمبرلرگینه آچق دلیل لر کیتورگان، معجزه لر کورساتکان، اللهغه دعوت ایتکان ذاتنی اولتورمک بولاسزومی؟» دیدی ده عقبه نی ایڭ باشندن تارتوب ییاردی.

رسول الله نڭ فزی ابولهپ اوغلینه نکاح ایدامش ایدی. ابولهپ دشمانلق کورساتوب آنی طلاق ایتدردی. اوغلی رسول اللهغه باروب: «بن سنی و دینکنی سویمیم، شونلقنن فزکنی آیرام» دیدی ده مبارک یقاسندن توتوب کیومن یرتدی. رسول الله ده غیرتکه کیلوب: «یارب! بوکاده بر یرتیچ هجوم ایتسون» دیدی؛ جناب حق پیغمبرینڭ دعاسن قبول ایتوب، شام طرفینه سودا ایله واردیغنه بر آرسلان چغوب آنی هلاک ایتدی رسول الله اطرافدن کیاسگان خلقلر فی: «ای جماعت! اللهغه غنه عبادت،

ایتوکز» دیو دعوت ایتار گه چقسه، ابولهب آنک آرتندن: «ای جماعت اینانما کز، بو آدم یالغانچی در» دبه قچقروب بورر ایدی.

نضر بن حارث رسول الله نك خلقه وعظ وعبوتلی واقعه لر سویله گانن کورسه: «ای جماعت! موندہ کیلوکز، من ماتور قصه لر نی محمدن کو بروه بله م» دبه فارس پادشاهلرینک حکایتلرن سویلی باشلی ایدی.

کافرلر نه قدر ایمان معامله ایتسه لرده رسول الله همان طوغری بولغه دعوت ایته، نه قدر مشقت کورسه ده هیچ یالوقمای، بار قوئی برله طرشه ایدی. خلق نك قارشوینه قاراب حقنی سویلاودن، حقنی اشلاودن توقنامای، - بلکه برکون انصافه کیلورلر - دبه همان یومشاقلق ایله دعوت ایته، پیغمبرلگینه تورلی معجزه لر کورساته ایدی.

صحابه لر نك جفا کورولری.

عربلرده قرده شلکنی رعایه بیک قوئی بولد یغندن، مکده نسل، اروغی بولغان صحابه لر آزغنه طنچراق یاشیلر، کافرلر نك نچار معامله ومسخره لر ندن باشقه آغراق کورمیلر ایدی اما قرده شلری بولمقان فقیر مسلمانلر نك اشلری بیک آغر ایدی. کافرلر ظلم ایتلر، دیندن دوندرر گه طرشه لر؛ کشی آلدنده عبادت ایتودن، رسول الله غه فاتناشودن طیبه لر؛ بعضلرینی هوشلری کینگانچه قیناب بوغاولاب آچ توتلر ایدی. بسو کافرلر نك باشلی ابو جهل اوزیده تورلیچه ظلم ایتار گه طرشه، باشقه لر نی ده اونده ب یوری ایدی. ایمانغه کیلوچی آدم درجه لی، آتافلی بولسه، آنک درجه سن کیمتور گه طرشه، بای بولسه سوداسینه ضرر ایته، فقیر ضعیفی بولسه ظلم ایته ایدی.

مکه کافرلری قریه لر گه: «قریه کزدن محمدکه ایمان کیلتروچی

بولسە، اول كشيینی دینینە قایتارگۇز، قایتەماسە اولترگاچە جفا ایدگۇز»
دیب امرلر تاراتدیلر. تورلی افترالر سویلاب یوردیلر.

حضرت ابوبکر قرآن اوقورغە باشلاسه، قرآنندە بولغان وعظلردن
حکمتلردن اثرلنوب اوزن اوزی توتە آلمای، یغلی یغلی اوقی نورغان
ایدی. قرآن ایشدوب خاتونلر، بالالر بوز ولالر، دیه کافرلر حضرت
ابوبکرنی قچقروب قرآن اوفودن نوقتاندیلر.

ياسر اسملى صحابهنى اوت برله عذاب ايتوب اولتوردیلر. حضرت
رسول بونلرنك عذاب ايدلديكنى كوردكده: «ای ياسر جماعتلری! صبر
ایدگۇز، اورنوگۇز جنت. یارب! ياسر جماعتلرن اوزك عفاویت» دیدی.
سمیه اسملى خاتونغه ابو جهل اوچرادقده «محمد دینن تاشلا!» دیب
جزالادی. اول قبول ایتمگای قولندەغی سونگیسی برله سانچدی، شوندن
وفات بولدی. دین یولندە برچی شهیدلردن اوشبو خاتون بولمشدر.

بلال اسملى صحابه ايك ايلك مسلمان بولغان فللردن ايدى.
خواجەسى امیة بن خلف آكا آشارغە، ایچارگە بیرماینچە آچ تونە
موبنینه یب طاغوب، صبیلرغە بیروب مکه اوراملرنك گیزدیره؛ بیورغە،
ایت پشارلك اسسی كونلردە، فویاشقە چفاروب، اوستینە زور ناش
باصدیروب قویە: «محمد دینندن قایتەماساڭ شولای اولتورەم» دیه
ایدی. اسلام محبتی حضرت بلال نك یورا گینه، قانینە اورناشوب، اسلام
ایچون بر جانن توگل، ماڭ جانن بیررگە حاضر توردیغندن، دیندە
ثابت بولدی. سوگۇرە آنی حضرت ابوبکر صانوب آلوب آزاد ایتدی.
حضرت رسول نك مؤذنی بولوب عمر ایتدی.

سعد بن ابی وقاص نك آناسی، اوغلی نك مسلمان بولورین
ایشتدکده «ای سعد! بن سنی صاناشقان دیب ایشتدم؛ محمد دینن
تاشلاماساڭ بکا بر لقمە طعام، بر بوتوم صو والله حرام بولسون»

دیب یمین ایتدی، اوچ کون شولای اوتکار دی. سوکوره سعد رسول اللهغه کیلوب شکایت ایتدکده: «آنا آناکزی حرمت ورعایه ایدکز، لکن گناه قیلوغه، اللهغه شریک قاتوغه بیورسار اطاعت اینماکز!» مفهومنده آیت نازل بولدی، سعدنک اناسی، آچلقدن اوله باشلاغاچ آبدراب، یمین بوزدی.

خباب اسملی صحابه بر خاتوننک قلی، تیمورچی ایدی. شول خاتون خبابنک آرفاسینه قزغان تیمور، اوتلی کومر قویوب: «محمد دینن تاشلا!» دیب عذاب ایته ایدی. بر وقت خباب حضرت رسولگه کیلوب «یا رسول الله! بزگه دعا قیلساک ایدی؟» دیدکده، رسول الله «اولگی امتلرده تیمور تاراق ایله ایتلری تارالغان، باشلری پچی ایله یارلغان آدملر بولدی، شولایده دینلرنده ثابت بولدیلر. صبر ایتوکز، بر کون سزگه ده ایرکچمک کیلور، هیچ کمدن خوف ایتماسسز ظلم کورماسسز!» دیه جواب بیردی.

حضرت رسولگه، عربستانغه و اطرافینه مسلمانلرنک خواجه بولچقی، دینانک هر قطعسینه دین اسلامنک تارالچقی وحی ایله بلدرلگان ایدی.

اول وقتده مکه کافرلری: «اورامغهده چغوب یوری آلمای تورغان مسلمانلر، بز بر کون عربستانغه خواجه بولامز دیب سویلی لر ایش» دیه مسخره ایتلر ایدی.

خالد بن سعید توشنده قورقنچ بر چوقورغه توشه باشلاغاچ، حضرت رسول خلاص ایتکانن کورگان. ابرته توروب کیلوب: «ای محمد! نرسه گه دعوت ایتسن؟» دیمش. حضرت رسول جوابنده: «اللهغه عبادت اینارگه؛ کورمی ایشتمی، فائده کلتورمی تورغان آغاچ، طاشلرغه عبادتنن توقفالورغه، آنا ناغه یغشیلقغه، سوزکده فعلسکده توغر یلقغه،

هیچ کهنه خیانت، ظلم ایتماسکه دعوت ایتم» دیدی. خالد، بونلر، بزم ایچون فائدهلی اشلر ایکان، دیب ایمانغه کیلیدی. مکهنک الوغ بایلرندن بولغان آناسی سعید، اوغلینک مسلمان بولوین ایشتدکده، آکا قیون جزا بیرگان. آشارغه ایچارگه بیرودن، آکا سوز قوشودن بتون جماعتلرینی طیغان. شول وقتنده سعید آورو بولوب: «سلامتله نسهم، محمدنی اولتور رایدم» دیه ندر ایتمکان. خالد، رسولاللهغه بیک اخلاصندن: «یارب! آتامنک ندری چن بولسه، آورویندن سلامتله نماسه ایدی» دیه دعا قیلغان. سعید شول آورودن وفات بولغان.

قبول اسلام وسبیلری

قریش خلقینک اذا ایتولری مسلمانلرنی هم مسلمان بولوچیلرینی کیموتمادی. بلکه کوندن کون، بعضلری آچق روشده، بعضلری یاشرن گنه بولسهده، ایمانغه کیلر ایدی. ایمانغه کیلوچیلر غایت اخلاصلی، حضرت رسول واسلام ایچون بر جانلرن غنه توگل، مک جانلری بولسه، مک جانلرن فدا ایدرگه حاضر تورالر ایدی. بونلرنک ایمانغه کیلولری تورلی سبیلردن بوله ایدی.

برنجی وایک زور سبب: قرآن نك بلاغتی ومعجزلسگی ایدی (۱).

حضرت رسول کیلگانده، عربلر آراسنده گوزل شعر وخطبهلر سویلاو بیک شهرت تابدیغندن، یتشدروب سویلنگان سوز ایله یتشدرلمه گاننی بیک یخشی آیورالر ایدی. بونلرغه بیک ماهر ذاتلر کوب ایدی. حضرت رسول یاش وقتندن بیرلی شعر، خطبه ایله اصلا مشغول توگل ایدی. عربلر قرآننی ایشتدکده آنک بیک حکمتلی، بیک

(۱) بلاغت: سوزلری هر جهتدن یتوشکان، غایت حکمتلی بولووی. معجز ومعجزه: بندهلر آنک کیمی ایلوب سویلاودن واشلاودن عاجز بولولری، آبدراولری دیمکدر.

بلیغ بولووین کوروب حبران غه فالدیلم. رسولنك الله اوز سوزینه
 وهیچ بر بنده سوزینه ده اوخشامادیغن آکلادیلم. فی قدر طرشوب
 قاراسهلرده قرآن کبی بر آیت ده سویلار گه قادر بولمادیلم. شونلقدن
 بعضلری: «محمدنك اوز سوزی بولسه، بزده آنکچه غنه سویلی آلور ایدک،
 البته الله تعالی طرفندن کیلگان بولور غه کیرهک» دیه ایمان کلتوردیلر،
 الله تعالی قرآنده: «اگر آدملمر، جنلر بر گه جیولوب، بر
 برینه یاردمچی، بولسهلرده، قرآن اوخشاشلی ایدوب هیچ سویلی
 آلماسلر» دیه اولدن خبر بیروب قویغان ایدی (۱).

ایکنچی سبب: بعض عربلر، حضرت رسولنك یاشدن بیرلی
 کور کام خلقلی، عقللی بولغانن وهر اشک توغریلق غه طرشقانن کوروب
 آکا محبت ایتکانلر واوز آرالرقن: «بالاک بولسه شوندا این بولسون» دیه ار
 ایدی. شونلقدن «محمد حاضر گه چه توغری، اصلا یالغان سویلامی ایدی،
 البته بو سوزلریده توغری بولور» دیه ایمانغه کیلهلر ایدی.

اوچنچی سبب: حضرت رسولنك، بولغان وبولاچق شیلردن
 خبر بیرر گه، حکمتلی سوزلر سویلار گه باشلاوی ایدی. حضرت رسول
 فرق یاشینه قدر اوقو، یازو بلمای، هیچ کمدن علم اوگرانمای آرالرقن
 اوسدی. فرق یاشینه ایرشدکده بیک کوب علم کورساتدی؛ اخلاق
 ومعاملده بیک حکمتلی سوزلر سویلی باشلادی؛ اولگی پیغمبرلرنی
 وآخورت حاللریننی، اوقوماغان کوینچه ده، آچق بیان ایتدی؛ کوب اشلرنی
 آلدن خبر بیردی. شونلقدن بعضلری: «اگر الله تعالی طمفندن پیغمبرلک
 کیاماسه، بو قدر واقعلر وحکمتلی سوزلر سویلی آلماس ایدی؛ سویلاگان

(۱) قرآن کبی فصاحتلی سویلاودن اول وقتده بولغان عربلر عاجز بولدیغی
 کبی، آنلردن صوگنی آمدارده همه سی تا قیامتده قدر قرآن کبی سویلاودن عاجزلردر.
 پیغمبرمزنك قرآن معجزه سی قیامتکه قدر باقیدر. بوده دینی نك آخر زمانغه قدر
 باقی بولووینه واوزینك خاتم النبیین بولووینه علامتدر.

سوزلری، آلدن خبر بیرگان واقعه لری، همه سی توغری بولوب چقماس
ایدی، البته حق پیغمبر بولورغه کیرهك» ديه ایمانغه کیله لر ایدی.

دورتنچی سبب: بعضاری قرآنده یازلقان هم حضرت رسول
سویلاگان سوزلرنی عقللری ایله اولچاب فارادقه کوردیلرکه: «حضرت رسول
الله غنه عبادت ایلوب آغاچ طاش کیسا کارینه عبادتدن طیولورغه،
توغری یلورغه وعدالتکه، کورکام خلقلی بولورغه، ظلم وخیانتدن
صافلانورغه، آنا بابادن فالغان عادتلرگه گنه ایارمیچه، هر نرسه نی عقل
ایله اولچاب قارارغه، هر وقت اوزك هم قرده شلرکنك دنیا، آخرت
بختلی، سعادتلی بولولرین قایغورتورغه» بیوره در. بو اشلر همه سی بزم
ایچون فائده لی ولازم نرسه لر ایکان، دیب ایمانغه کیله لر ایدی.

بشنچی سبب: بعضاری، تورات، انجیل، زبورده: «بر الوغ
پیغمبر کیله چك» ديه خبر بیرلدیگندن، بر پیغمبر کیلونی کوتله لر ایدی.
شول کیله چك پیغمبر حقنده یازلقان صفتلر وعلامتله رهمه سی حضرت
رسولگه طوغری کیله ایدی شونلقدن: «اولسگی کتابلرده خبر
بیرلگان پیغمبر، البته اوشبو محمد (عليه الصلاة والسلام) بولورغه
کیرهك» ديه ایمانغه کیله لر ایدی.

آلتنچی سبب: بعضارینك ایمانغه کیلولرینه سبب، حضرت
رسولنك صحبتلری ایدی. حضرت رسولنك مجلسلری غایت اثرلی،
سوزی کوکللرنی اریته، مهابتی سویلاشو چیلرنی جوابدن عاجز ایته ایدی،
حتی دشمانلری آنك یانینه کلدکده، رعایه ایله سویلیلر، سوزنی
اویلاب، نۆتلی دلیل ایله سویله دیگندن، جواب تابوغه آبدراب فالار
ایدی. صاف قلبلی، تعصبسز ذاتلر، برر مرتبه اولتورشو ایله، آنك
مجلسلرینه جان وکوکلدن عاشق بولالار ایدی. شونلقدن قریش
خلقی: «محمد، یانینه بارغان کشیلرنی سحرلاب، اوزینه محبت ایتمده»

دبه آنڱ ايل، سويل شو دن طيبه لر، ايوي نه كیلو چيلر گه ظلم ايتهلر ایدی. یدنچی سمبیه حضرت رسولنڱ توری معجزه لر کورساتوی، صحابه لر نڱ - نه قدر اذا جفا کورسه لرده - اعتقاد لر نده ثابت بولولری ایدی. «محمد (عليه الصلاة والسلام) پیغمبر بولماسه بونداین معجزه لر کورساته آلماس ایدی؛ اگر اسلام دینی حق بولماسه صحابه لر ی بوقدر اخلاص اولتورتماسلر، اسلام ایچون بو قدر طوشماسلر ایدی» دبه ایمان ایل، مشرف بوللر ایدی. حضرت رسول و صحابه لر نڱ اذا جفا کورولری ونه قدر مشقتلر کورسه لرده، همه سینه چداب اجتهاد ایدولری اوزی بر معجزه ایدی.

حبش یرینه هجرت

کافرلر، مؤمنلرنی اسلام دینندن دوندرر گه بیک طرفه لرده اکن اسلام دینی نڱ فلان یری عقلغه موافق توگل، دیمگه سوز تابا آلمیلر ایدی. شونلقدن، اسلامغه سوز ودلیل برله توگل، بلکه قول و کوچ برله فارشی تورالر، قوللرندن کیلگان قدرلی ظلم ایتهلر ایدی. کافرلر چیکدن طش ظلم ایته باشلاغاچ، حضرت رسول صحابه لر گه: «حبش یرینه هجرت ایدگنز، الله تعالی یاردم بیرونی وعده ایتدی، انشاء الله بر وقت جیولرمز!» دیدی.

صحابه لر، بالا چاغالری ایله طوغان، اوسکان یرلرن تاشلاب حبش مملکتینه هجرت ایتدیلر. هجرت ایتوچیلر ایچنده حضرت عثمان و خاتونی رقیه (رسول الله نڱ قزی) زبیر بن العوام، عبدالرحمن بن عوف، عبدالله بن مسعود، جعفر بن ابوطالب لر بار ایدی. حبش پادشاهسی نجاشی مسلمانلرغه رعایه و حرمت ایدوب آنرنی اورنانشردی. هیچ مشقت کورما اینچه راحت معیشت ایته

باشلادیلر. بو مهاجرلرنڭ راحت ترولرینی کورگاچ، هجرت ایتوجیلر کوبایدی. ایمانغه کیلوچیلرنڭ کوبسی شونده جیوله باشلادیلر. بوغیر مکهده فاش بولغاچ، مکه کافرلری حبش یرنده اسلام دینی تارالودن قورقیدیلر، نجاشی گه هدیه لر ایله ایلچی یباروب مسلمانلرنی قایتاروبین اوتندیلر. «مسلمانلرنڭ قایوسی بورچلی، قایوسی قاچقان قل» - دیه افرالر سویله دیلر. نجاشی صوراشوب بو سوزلرنڭ افرایکانن بلدکده، سوزلرن قبول ایتدی، بولا کارنده قایتاروب بیردی. ایلچیلری نجاشی طرفندن مردود بولوب قایتیدیلر.

حضرت حمزه وعمر (رضی الله عنهما) نڭ ایمانغه کیلولری

حمزه، پیغمبر علیه السلام نڭ آناسی ایله بر توغمه فرداشی بولدیغندن، قرداشلک غیرتی برله، آکا ابوطالب کبی رعایه ایتیه ایدی. بر کون حضرت رسولگه ابو جهل توغری کیلوب یهان سوزلر سویلادی، تخفیف ایتدی. حضرت رسول جوابدن فائده کیلمیه چکینی اویلاب سکوت ایتدی. مونی حمزه ایشتمکده، قرداشلک غیرتی قوزغالدی، ابو جهل گه باروب: «نیچون منم قرداشمنی حقارت ایتدڭ، مینده محمد دیننده!» دیدی ده قولندهغی اوق جایهسی ایله ابو جهل نڭ باشینه صوفدی، باشندن قان کینتدی. ابو جهل طرفنده غیلر، حمزه دن اوچ آلفه قصد ایتیدیلر؛ لکن ابو جهل: «حمزه گه قول صوزما گز. اچولانوب چیدن مسلمان بولوب کیتماسون!» دیه توفتاندی شونندن حمزه نڭ ابو جهل لرگه دشمانلغی آرتوب، اسلامغه محبتی توشوب، حضرت رسولگه کیلوب ایمان کلتوردی، حضرت رسول ایچون اجتهاد ایله چکینی اعلان ایتدی و بو خصوصده شعرلر سویلادی. حضرت حمزه سوزگه ماهرلق بهادرلق برله آتافلای، خلق آراسنده اعتبارلی ذات ایدی.

شونلقدن آنڭ مسلمەن بولوويندن صحابەلەر غايەت شاد بولدىلەر. بو واقعه كافرلرگە دە بىك اثر ايندى، آنلر حىسرتلندىلەر: «محمدكە ايمان كىتروچىلەر كو بايمكە، تىزدن بىر چارەسەن تابارغە كىرەك» دىوب كىكاشدىلەر. ابو جەھل: «بوڭا محمدنى اولترودىن باشقە چارە يوق، اولتروچىگە اوزم يوز دۈە بىرەم» دىدى. باشقەلردە بو فەكرگە قوشلدىلەر. دىيادان اسلام اسمەن بتورمىگە قارار بىردىلەر: «محمدنڭ وارث بولورلوق، اش اشەرك اوغلى دە يوق، اولتروساك فوتولورمز، دىدىلەر، بو اشنى ەمردن باشقە كىشى بولدرە آلماس» دىب ەمرنى قىرنىكە كلتوردىلەر.

ەمر غىرتلنوب قىچەن آلدى، رسول اللەنڭ قايدە ايكانون صوراشوب بولغە چقىدى. يولدە اوزىنڭ قىز قىرنداشى فاطمە ايلە، كىياوى سەئىد بىن زىيدنڭ ايمانغە كىلورلن ايشتىدى: «اۋل آنلرغە جزا بىررگە تىموش ايكان» دىب آنلرنڭ ايوپنە كىتىدى، اول وقتدە قىرنداشلىرى قرآن دىن «طە» سورەسەن اوگرەنەلەر ايدى. ەمر كىردىكە: «سىزدە محمدكە آلدانغان ايمەن، نى اوقى ايدىڭىز؟» دىوب غىرتلندى، قاتنى سوزلەر سويلەدى. طوغانى فاطمەنڭ يوزىنە صوغوب قاناندى، فاطمەدە غىوتىكە كىلوب: «اى ەمر! نىچوك اللەدن اوبالەمىسەن، بو قىدر معجزەلەر كورستىكان بىغىبرگە نىچون اينانمىسەن؟. مونە مەن ەم اىرم ايمان بىرلە مشرف بولدى، باشمىزنى كىمسىساڭدە اسلام دىننىن قايتمايىز» دىدى.

ەمر قىرنداشىنڭ يوزى قىب قىل فان بولغانن كورروب شىقتى كىلدى، آنڭ چەن اخلاص بىرلە سويلەگان سوزلارن ايشىدوب آزاراق غىرتى باصلدى. قرآن يازلغان كلغىلرنى آلوب اوقودى، بىك اترلەتوب اربغە قالدى. قرآن دە بولغان بلاغت و حكەمتكە ايسى كىتىدى: «بىو سوزلار بىندە سوزى بولورغە اوخشامى، البتە اللە طرفىندىن

كىلگان، محمدده حق پيغمبر ايكان» ديو ايمان كلتوردى. شوندىن اوق
حضرت رسول حضورينه كيتدى.

صحابه لىر حضرت عمرنىڭ قىلچ بىرلە كىلويىن كوروب قورقشدىلار.
حضرت رسول: «قورقما كىز، عمر يىخشىلىق غە كىل!» دىدى. عمر رسول
الله (صلى الله عليه وسلم) حضورينه كىرگىچ، آنىڭ آلدىندە تىز چوگوب
ايمان كلتوردى، كىلمە شىهادت اوقودى، مىسلمانلار بىك شادلاندىلار،
همەسى بىردىن تىككىر ايتىدىلار. تىككىرلارنى مكه اوراملىرىنە ايشتىلدى.
مكه كافرلىرى: «عمر محمدنى اولتروب قايتور.» دىيە كوتىلەر ايدى
حضرت عمر قىبىتودە كافرلار جىلوشىبنە كىلوب: «مىنى بىلگان
بىلە، بىلگان بىلسون، مىن عمر بن الخطاب مىن؛ اشهد ان لا اله الا الله
واشهد ان محمدا رسول الله» دىدى. كافرلار بو واقىئەنى كوردىكە آبدىر
قالدىلار، حسرتكە توشدىلار.

حضرت عمر قىرىشنىڭ اياڭ آتاقلىرىنىڭ ايدى، ابو جىهل بىرلە
ايكىسى اياڭ اشلىكى كىشىلردىن سانالار ايدى. حضرت عمرنىڭ
مىسلمان بولوى ايلە قىرىشلىرىنىڭ بىر قاناتلىرى مىندى، اسلام دىنبىنە
يىخشى كوز ايلە قاراوچىلار، ايمانغە كىلوچىلار كىلدى: «عمر كىبى
عقلى كىشى گە ياراغان دىن، بىز گە دە يارار» دىيە ايمانغە كىلوچىلار بولدى.
كافرلارنىڭ جفا مىندىن قورقوب غىنە ايمانغە كىلماي تورغان كىشىلار ايمانغە
كىلدىلار. مىسلمانلار كعبە الله ياندىدە آشكارە نماز اوقورغە باشلادىلار.

قىرىشلىرىنىڭ اتقاقى

صحابه لىرىنىڭ بەزىلىرى جىش بىرىنە بىاروب راحىتلە نوب تورا
باشلادىلار. قىرىشلىرىنىڭ ايلچىلىرى مودود بولوب قايتىدى. آنىڭ اوستىبنە
حضرت مەزە، آندىن بىر نىچە كون صوڭ حضرت عمر مىسلمان بولدى

آلرغه اياروب بايتاق كشي ايمانغه كيلدى. شول سببلردن كافرلرنىڭ دشمانلىقلىرى قوتلەندى، محمد (عليه السلام) نى اولترماينچە راحت نابامز، ديب نورليچە خيللر قايلا باشلاديلر. لىكن ابوطالب لىر صافلارغه طرشدفلرندىن، حضرت رسولگه هېچ ضرر ايتە آماديلر. شوندىن صوڭ اوجھل و باشقە كافرلر اتفاق ايدوب بىر عھد نامە يازدیلر.

بو عھد نامەدە: «ھاشم قىبىلەسى و مسلمانلر ايلە آلىش و يرش ايتماسكە، قز آلوب قز بىرماسكە، آنلرنى بازارغە كىرتماسكە، آنلر ايلە معاملە ايتوشماسكە، محمد (عليه السلام) نى تاپشوغانچە اصلاً صلح ايتوشماسكە» دېيە يازلغان ايدى. يازوچى منصور بن عكرمة گە سوڭىدىن آفت ايرشوب قولى قوردى، چولاق بولدى. بو عھد نامەنى يازوب كعبە اللە اچىنە قويديلر. بو اش ھاشم قىبىلەسىنە و مسلمانلرغە بىك آغر بولدى؛ بازارغە، اورامغە چىقسەلر كافرلر حقارت ايتەلر؛ نېوشلى بهاسن بىرگاچدە هېچ نرسە ساتمىلر، چىندىن كىلگان سوداگردن دە مسلمانلرغە مال ساتمىلر ايدى. اوشبو روشچە ايكى بىلەن آرتق، چەسدە تورغان كىبى، طورديلر. بو عھد نامەدن كافرلر اولرلى دە كوب ضرر كوردیلر. شونلقدىن، بعض عقللى كشىلر يىنڭ كىڭاش بىرولى بىرلە، عھد نامەنى بوزدیلر؛ اوجھل بوزدرماسقە طرشمەدە، آنڭ سوزىن قبول ايتمادیلر.

رسول اللە صلى اللہ عليه وسلم، ابوطالب كە: «عھد نامەنىڭ، اولندە بولغان اللە اسمىدىن باشقە يازولرلن كويە آشادى» ديو خبر بىرگان ايدى. بو خبر يىنڭ درست بولووى بعض آدمىلرنىڭ انصافقە كىلەلر يىنە سبب بولدى.

عام الحزن (قايغو يلى)

قریشلرنىڭ عهد نامەسى بوزلغاچ، مسلمانلارغە آرزاق ايركنچىلىك بولغان ايدى لکن اوزافغە بارمادى. برنيچە آى اوتكلچ، نبوتدن اونىچى يىلدە، هاشم قبيلەسىنىڭ باشلىقى اولان ابوطالب، سكرسان يىدى ياشىندە، وفات بولدى. شول آرادە آلتەش بش ياشىندە حضرت خديجە وفات بولدى.

بونلرنىڭ ايكيىسى بردن وفات بولولرى رسول اللغه بيك آغر كادى، بيك قايغردى، بويلىنى «عام الحزن» ديو آتادى.

ابوطالب، گر چه ايمانغه كىلمگان بولسەدە، رسول الله نى ومسلمانلرنى كافرلردن صاقلارغە طرشه، ايمانغه كىلوچىلرنى سوه ايدى. آنىڭ پىغمبەر بولوويندە اينانە ايدى لکن اوزى هاشم قبيلەسىنىڭ باشلىقى بولوب رسول الله دە آنىڭ فولندە اوسدىگىدن، تل برله اقرار ايتونى، وآگا ايارونى آغرىتمىدە ايدى. بر وقت ابوطالب: «محمدنىڭ سوزلرى توغرى، اول باطل ويالغان سوز سويلەمى، اگر قریش خانوللرى، ابوطالب اوز فولندە اوسكان محمدگە اياردى ديب عيب ايتىمىسەر، آگا ايارر ايدم» ديمش.

حضرت خديجە (رضى الله عنها) عقللى، تدبيرلى، خاتون ايدى. رسول الله كافرلردن يمان سوزلر ايشدوب كىفسىزلنوب قايتىدقە، آنى يوانتورغە، كوگلىن تابارغە طرشه ايدى.

رسول الله نىڭ حضرت خديجەدن قاسم، عبد الله اسملى ايكى اوغلى؛ زىنەب، رُقَيَّة، ام كلثوم، فاطمە اسملى دورت قزى دنياغە كىلمشدر. بونلردن باشقە ماريە قبطيه دن ابراهيم اسملى اوغلى بار ايدى، اوغللرى ھەمەسى صبى وقتارندە وفات بولغانلر. قاسم او لىگى بالاسى بولدېقىن رسول الله «ابوالقاسم» ديو كنىه لندەد.

قزی زینت، ابوالعاص بن ربیع نکاحنده ایدی. رقیه حضرت عثمان نکاحنده بولوب، اول وفات بولغاچ ام کلثومنی نکاح ایدلدی. شونلقدن حضرت عثمانغه «ذوالنورین» دیورلر. بونلردن نسل فالمامشدر. فاطمه حضرت علی نکاحنده ایدی. ایر وقز بالالری، وبالالرینگ بالالری بولوب نسللری تارالمشدر. بونلرننگ نسللرینه «سید» دیورلر.

طائف سفری

رسول اللهغه دشمانلق، حسد کافرلرننگ یورا کلرینه اورنلاشقان ایدی. ابوطالب خاطرنگه رعایه ایدوب تورالر ایدی. شونلقدن ابوطالبنگ وفات بولویندن بیک شادلانیدیلر. رسول اللهغه ومسلمانلرغه جفالرن، دشمانلقلرن آرتدردیلر. هر کون کورینوب تورغان معجزه لردن حسدلیر گنه آرتدی. دشمانلقلری شول درجه گه کلدیکه: «یارب! محمدنگ دینی حق بولسهده، کوکدن طاش یاغوب یاکه فاتی عذاب ایله هلاک بولساقده ایمانغه کیلماساک ایدی» دیورلر ایدی.

قریش خلقی ننگ عنادی (فار شووی) بو درجه گه بیتسکچ رسول اللهده بونلردن امید اوزدی.

بلکه حلق ایچون طرشوچی انصافلی ذابلر تاپلور، دیه زید بن حارثه ایله طائف که کیتدی. طائفنگ الوغلرن کوروب اسلامغه دعوت ایتدی. طائف خلقی قبول ایتدی گنه دگل، بلکه، بعض احمق عقیسزلرنی: «حاضر محمد سزنی ده آزددرغه، آتا بابالرگز دینندن چیغارغه کیلگان» دیب قتورتدیلر. اول احمق لرده حضرت رسولسگه بیان سوزلر سویله دیلر، مسخره ایتدیلر. حتی: «ایندی بزنی ده آزددرغه کیلگمی؟» دیه اوستینه بالچق وتاشلر آتدیلر، مبارک آیاغن فاناندیلر. شول وقت زید بن حارثه: «مکا آغراق کلسه کلسون، فقط

حضرت رسولگنه سلامت بولسون» ديه آتلغان طاشلرغه اوزين قالقان ايتدى و بونىچه بوندىن جراحتلندى. رسول الله طائفدن كينىكچ «يارب! قونم ضعيف، تدبيرم آز بولوين، آدملىرنىڭ عنادن بلەسن: يارب! سن ضعيفلرنىڭ خواجەسى سن؛ يارب! اوزنىڭ ياردم بېر؛ يارب! سنىڭ آچويىگە دوچار اولماسەم، باشقە ھېچ نرسەگە ايسم كىتماي النىقات ايتمايمن!» ديه جناب حقغە دعا قىلدى. (دينىگە دعوت ايتودە نە قدر مشقتلر كورسەدە، غېرىمىنە اجتهادىنە ھېچ ضرر كلنورمگانن آڭلاندى). طائفدن قايتوبىنچە حضرت جبرائىل كىلوب: «اى محمد! بومعامللرى ايچون طائف قومىنە نە بيوراسنىڭ شونى اشلەر كە جناب حق بىڭا امر ايتدى» ديدى. حضرت رسول جاوبىند: «اى جبرائىل! طائف خلقى اوزلرى بىمان مەاملە قىلسەلرە، مېن آلاردن اللەغەغنىە عبادت ايتە تورغان يىغىنى بالالر طوغوبىن اميد ايتەم» ديدى. سوڭرە: «باللە! بو قوم نادانلىقلىرى بىرلەشوندان مەاملە قىلالر. يارب! سن اوزنىڭ آنلرنى توغرى يولغە كوندەرگىل!» ديه، اوزىنە شول قدر بىمان مەاملە ايتكان خلقغە خىر دعا قىلدى.

اطرافنى دعوت و مەدىنە خلقى نىڭ اسلامغە كىلوى

حج وقتلىرىدە عربىستان نىڭ ھەر طرفىدىن مەككەگە جىولوب حج ايتەلر، و ھەر قىبلىلە اوزلرىنە خاص بولغان پىتلرنى زىيارت ايتوب قىربانلر بوغازلىلر ايدى. شول وقتدە مەككە ياقىنىدە زور بازارلر (پارمىكەلر) فوروب آلىش و بېرىش ايتەلر ايدى. سوڭرە جىولشوب گوزل شەھەرلر، تورلى خىطبەلر سويليلر؛ بىك ماتور و مقبول شەھەرلنى آلتون قارە ايلە يازوب كەبە دىوارىنە آصوب قوبەلر ايدى. رسول اللە، مەككە خلىقنىدىن اميد اوزگىچ، حج وقتىدە جىولغان عربلرنى

دینگه اوندەر گه کرشدی. توری فیله لردن ایمانغه کیلوچیلر آرتوب نورهده، لکن طایانچ بولورلق، دینگه یاردم بیررک زورراق فیله لرنک ایمانغه کیلوین کوته ایدی.

پیغمبرلکدن اون برنچی یلده، مدینه خلقدن آلتی کشیگه اوجواب، آنلرنی دین اسلامغه دعوت ایتدی، آنلرغه قرآن اوقودی. مدینه خلقی، اوزارینک کورشیسی یهودلردن: «برزور پیغمبر کیله چک، اطرافینه غالب بوله چق، تورانده شولای خبر بیرگان» دیگان سوزلرنی ایشتکاملر ایدی.

شونلقدن رسول الله دعوت ایتدکده، بر برینه قاراشدیلرده: «یهودیلر خبر بیرگان پیغمبر اوشبو ذات بولسه کیرهک، دشمانز بولغان یهودیلر گه قدر، بودین نی بز قبول ایده یک» دیو سویلاشدیلر و ایمانغه کلدیلر. رسول اللهغه و اسلام دینینه محبت اولتورتوب کیتدیلر.

مدینه گه قایتوب مونی سویله دکارنده، ایمانغه کیلوچیلر کوبایدی. ایکنچی یلده مدینه دن اون ایکی کشی رسول الله حضورینه کیلوب ایمان کلنوردیلر، قرآن و اسلام حکملرن اورگانور ایچون اوزلری برله مصعب بن عمیر نام صحابه نی آلوب کیتدیلر. شوندن سوک مدینه ده اسلام دینی بیک تیز تارالیدی. مجلسلرنده، بر بریله یولوقانده، بار سوزلری: رسول الله و دین اسلام توغروسنده بولدی بتون مدینه ده اسلام دینی کرمگان ابو بیک آز قالدی.

پیغمبرلکدن اون اوچنچی یلده، مدینه خلقدن یتمشدن آرتق ایر، و برنچه خانون رسول الله حضورینه کلدیلر، اطاعت و محبت کورستدیلر، دین اسلام ایچون ماللری، جانلری برله طرشه چقلرینه، یاردم ایته چکلرینه عهد بیردیلر. رسول الله هم صحابه لر مدینه گه هجرت ایتسه (کوچسه) لر همسی جان و کوکلدن شاد بوله چقلرن سویله دیلر. مدینه گه کوچولرن تلدیلر. قریش خلقی، مدینه دن کیلسگان کشیلر برله رسول الله آراسنده

الله تعالی «ای محمد! سنی کافر لر ضرر نندن صاقلار من» دیه وعده ایتدکنندن سوکره هیچ قور قمادی. وقایغور مادی. غارده اوچ کون تورغاچ مدینه گه هجرت ایتدی لر.

مدینه خلقی نك استقبالی

مدینه خلقی، حضرت رسول نك مکه دن چقدیغنی ایشتكه غایت درجه شادلاندى لر. بتون دنیلارن اونوتدی لر. آغزلرنده بار سويلگانلری رسول اکرم بولدی. هر کون فارشو چغوب کوتدی لر. مدینه گه ایرشوینی کوردکده همه سی قور اللانوب زینتلنوب چقدی لر. غایت درجه ده تعظیم ایتوب استقبال ایتدی لر (فارشو آلدی لر). مدینه گه بش چاقرم قدرلی یرده قبا اسملی قریه ده بر نیچه کون توردی. شونک بر مسجد بنا ایتدی، اسلامک برنجی مرتبه بنا ایدلگان مسجد اوشبو قبا مسجدی در سوکره مدینه شهرینه کیلدی لر. بتون ایرلر، خاتونلر، بالالر همه سی فارشو آلدی لر. بو کون مدینه خلقینه بیک زور بیرام بولدی. شادلقاری ایچلرینه صیمای ایدی. بالالر سیونوب اوراملرده: «رسول الله کیلدی!» دیه شاداق اظهار ایتهلر؛ خاتونلر، کنیزه کالر: «یا رسول الله خوش کیلدیگر!» دیه گوزل گوزل شعرلر اوقورلر ایدی. مدینه گه کرکاج هر قایوسی خانه سی آلدندن اوتدکک: «بورگور یار رسول الله!» دیه دعوت ایتدی لر. اخلاص وتواضع کور ساتوب دوه سینک تزگنینه یابشوب، خانه لرینه قوناق بولوین اونتدی لر. حضرت رسول «دوه نك اختیارینه قویگز، قایک چوکسه شول بیرده منزلمز اوله چق» دیدی. دوه ابو ایوب الانصاری خانه سی آلدینه چوکدی. حضرت رسول آنك خانه سین قوناق بولدی. انصار دن أسعد بن زرارَه: «حضرت رسول نك دوه سی بنم ایوده بولسون، بن دوه سن قوناق ایکم» دیه دوه سیننی آلوب کبندی

ھجرتىن سوڭ دىن اسلام قوت تاپوب بىك تىزلك ايل
تارالدىغىدىن، حضرت عمر خليفه وقتىدە، ھجرتىنى اھل اسلام ايچون
تارىخ تەيىن ايدى. حضرت رسول ربيع الاولدە ھجرت اينىش
ايسەدە، لىكن صحابەلر محرمدە ھجرت ايدىرگە باشلادىلارنىن، جاھليت
زمانىدە محرمنى يىل باشى اعتبار ايتىدىلارنىن، شول يىلنىڭ محرمىدىن
يىل باشى وتارىخ ھجىرى حسابلاندى.

مدينه خلقى نىڭ احترامى وقرداشلىك

مدينه خلقى حضرت رسولنى غايب الوغلاب، جانلارنىن عزيز
كوروب حرمت ايدىرگە باشلادىلار. گرچە اوزى ابو ايوب الانصارى
خانەسندە تورساده، آندەغىنە، قوناق بولويىنە راضى بولمادىلار. بلىكە
انصار كرام ھر كون حضرت رسولگە نوبت ايلە طعام كىتوردىلار.
ھر وقت ياردىمگە حاضر توروب، نىچوك گىنە بولسەدە خاطر نى تاپوغە
طرشدىلار. حتى انس بن مالك نىڭ آناسى كىلوب: «يا رسول الله!
قبول ايتسەڭىز، شو بالام، انس، خىدمىتىدە بولسون ايدى» دىيە
اوغان كىتوردى. حضرت رسول قارچى نىڭ خاطرەسن رعايە ايدوب
قبول ايتىدى، اول وقت انس اون ياشىدە ايدى.

انصار كرام، مھاجرلارنىدە الوغلاب قارشو آلدىلار. كوڭلارنى
تاپوغە طرشدىلار. ھەر قايسى حرمت ايدىگە قىزغوب: «مىنىم ايدىگەدە
مھاجرلار قوناق بولسە ايدى» دىيە طاوش ايتىدىلار. سوڭرە مھاجرلارنى
اوز ايولرىدە قوناق ايدىرگە قىرغە (شباغا) ايلە بوليشوب آلدىلار. اوز
ماللارنى بوليب وپردىلار، ھەر يىل نە قىر خىمەلرى بولسە شونىڭ
بارطى سون مھاجرلارگە بىرە باردىلار. حتى، بعض ايكى خاتونلى كىشىلەر،
بىر خاتوننى تلاق ايدوب خاتونسىز مھاجرلارگە بىرمەك بولدىلار.

حضرت رسول بونلر آراسنده دوستلارنى آرتد رفق ايچون مهاجرلر ايله انصارنى بىر برينه قونداش ايتدى. هر بر انصار، بىر مهاجر ايله قونداش و خدایى دوست بولدیلر. برى بوندن میراث آلدیلر و یاردم ایدشدیلر، بىو اش ايکى فرقه آراسنده انفاق آرتوينه زور سبب بولدى.

صوگره حضرت رسول دوهسى چوگگان اورنغه مسجد بنا ايدرگه كر شدى. مسجدنك ديوارلرن كير پچدن، باغانا و توبه لرن خر مه آغاچندن اشلاديلر. مسجد بنا ايتدكده حضرت رسول اوزيده كبريچ و تاشلر كلنوردى و خدمت ايتدى. مسجدنك بر طرفينه طوتاشدروب اوزينه مخصوص حجره لر بنا ايتدى.

هجوتمدن صوغى واقعه لر

رسول الله (صلى الله عليه وسلم) وصحابه لر مدينه گه اورناشدندن صوگ آزرقي ايركنلك تابديلر. ايشلرى آرتوب انفاقلرى قوتلاندى حبش يرينه هجرت ايتكان صحابه لرنك ده كو بسى قايتدى. اسلام، ايمان لفظلرن آچق سويلى، ايستدكلرنجه عبادت ايتيه باشلاديلر. رسول الله مدينه اطرافنده بولغان قبيله لرنى دعوت ايتارگه باشلاب، ايمانغه كىلوچيلر كوندن كون آرندى. رسول الله نك: «بر كون ايركنچيلىك كيله چك، اسلام غالب بوله چق» دىگان سوزلرينه اشانولرى آرتوب، دخى اخلاص برلرك دين ايچون اجتهاد ايدرگه طوتونديلر. مدينه گه ياقين بولغان قبيله لرگه اسلام دينن آكلاتوب ايمانغه كلتررگه طرشديلر. آنده بولغان يهوديلر ايله بر برينه ضرر ايدشماسكه صلح ايتديلر. لکن مکه كافرلرى بو حاللرنى ايشتكده بيك اثرلنديلر. قايقولرى حسرتلرى آرتدى. مسلمانلرنك قوتلنوبندن، اسلام دينى نك بتون عربستانغه تارالوندىن قورقه باشلاديلر.

نیچوک گنه بولسه ده مسلمانلرغه ضرر ایتوب، آنلرنی بتونلری
 هلاک ایتوگه اویلاب، اطرافلرندە بولغان قبیللرنی تورلیچه قتورتە
 باشلادیلر، رسول اللهنی ازلتوررگه دیه نیچه مرتبه کشی یاللاب بیاردیلر.
 «مسلمانلر قوئلانسه، شام ایله بولغان سودامزنی توقتاتورلر،
 پتلموزنك قدری بتوب خلق مکه گه کیلمای باشلار، مسلمانلر بزدن
 اوچ آلورغه باشلارلر، شونلقدن اشمزنی تیزرەك قارارغه، قوئلانوب
 یئگانچه مسلمانلرنی واسلامنی بتوررگه کیرهك» دیه قرار بیردیلر.

شوندن صوڭ کافرلرنك ضررلرندن قتولمق چاره لرینه کرشورگه
 تیوش بولوب، الله تعالی طرفندن مسلمانلرغه ضرر ایتارگه نیت
 ایتکان کافرلر ایله صوغشورغه امر بولدی.

رسول الله وصحابه لر کافرلرنك قوئلرن آزايتورغه، مسلمانلرنی
 کافرلر ضررندن صافلانورلنی درجه گه کلتررگه کرشیدیلر. کافرلر
 ایله نیچه مرتبه صوغشولر بولدی. بو صوغشولردن رسول الله نك
 اوزی حاضر بولغانلرینه «غزوه» دیورلر. اوزی حاضر بولماغانلرینه
 «سریه» دیورلر. بو کتابده مشهور بولغان غزولرنی گنه بیان ایتهمز.

/ بدر صوغشی

هچرندن ایکنچی یلده بدر صوغشی بولدی. بو صوغشده
 مسلمانلردن ۳۱۳، کافرلردن ۹۵۰ کشی صوغشقه حاضر بولدیلر. بو،
 قریش ایله ایکی آراده برنجی وایك مشهور صوغشدر. اولده مسلمانلر
 فریشلرنك کوبلگندن قورقیدیلر. رسول الله جناب حقغه دعایا ایدوب
 باردم نلدی. «الله تعالی مسلمانلرغه یاردم بیره چکنی وغالب بوله چغمزنی
 وعده ایتدی» دیه خبر بیردی. شوندن صوڭ صحابه لرنك یوره کلرینه
 قوت وغیرت کردی کوزلرینه کافر عسکری آزا کورندی. اوزلری

قدر اوج الوش بولغان کافرلر ایله صوغشقه طوتونوب غالب بولدیلر (جیکدیلر) بیک کوب غنیمت مالی آلدیلر. کافرلردن یتیمش کشی هلاک، یتیمش کشی اسپر آلتوب قالغانلری قاچدیلر. مسلمانلردن اون دورت کشی شهید بولدی. کافرلردن أبو جهل، أمیه بن خلف، عقبه، نضر بن حارث کبی اسلام نك ایك زور دشمانلری هلاک ایدلدی. ابولهب بو واقعه نی ایشتمکده حسرتندن وفات بولوب جهنم گه کیتدی. اسپرلردن، مک درهمدن دورت مک درهمگه قدر آچه توله توب آزاد ایتدیلر. آچه بیررگه کوچی یتمگانلرنی، اونار بالاغه اوفو، یازو اوگراندروب شونک برابرینه آزاد ایتدیلر.

اسپرلر آراسنده حضرت عباس بن عبدالمطلب، عقیل بن ابوطالب ده بولوب، صوگره بولنر اسلامغه کیلدیلر. رسول الله غنیمت آلتغان ماللرنی صوغشوچیلرغه تیگز بولوب بیردی.

بو صوغشده مسلمانلرنک بو قدر آز عسکری ایله غالب بولوب، کافرلرنک باشاقلری هلاک بولدیغندن اسلام نك شهرتی آرتدی. بیک کوب کشیلر اسلام دینی نك حق بولوینه، الله نك مسلمانلرغه یاردم ایتوینه اعتقاد ایدوب، رسول الله حضورینه کیلوب مسلمان بولا باشلادیلر.

أحد صوغشی

هجرتدن اوچونچی یلده بدردن مغلوب بولوب (جیکلوب) نایتقان کافرلر، اوچ مک عسکر جیوب، مسلمانلردن اوج الملق ایچون توغری مدینه گه سفر ایتدیلر. رسول الله و بعض صحابهلر مدینه ایچنده توروب غنه صوغشونی موافق کورسه لرده، لکن کوبرهک صحابهلر خصوصا یاشلر: «فارشی چقما ساق قورناق دیورلر» دیدکلرنده تله مه سده مک عسکر ایله فارشو چقدی. یاشره کلرنی قایتاروب

یاردکنده سوره اسمی بالا: «کوراشکانده، مین رافعنی بیگه ایدم، آنی صوغشقه قبول ایتوب، مینی قالدردیلر» دیه یغلی باشلادی. بونی رسول الله ایشندکنده: «رافع ایله کوراشوب قارا، بیگساک سن ده باررسن» دیدی، سوره کوراشوب بیگدکنه، آگاهه باررغه رخصت ایندی. منافقرنک باشلغی عبدالله بن اَبی: «رسول الله یاشلر سوزینه قاراب مدینه دن چقدی» دیه اوپکالاب اوچ یوز منافق ایله فایتوب کیندی؛ اسلام عسکری یدی یوز گنه قالدی.

رسول الله: «بن بیورغانچه حرکت اینساگز، صبر اینساگز، البته غالب بولورسز» دیه صحابه لرنی اوگوتلادی. تاغ آرتندن دشمن کیلوب چقماسون، دیه ایلی کشینی صاچی قویوب: «بزنک غالب بولومزی کورساگزده بن امر ایتمای قوزغالماگز!» دیدی. احد تاغنده ایکی عسکر اوچراشوب صوغش باشلاندی. الله تعالی مسلمانلرغه یاردم بیروب، اوزلری قدر دورت الوش بوغان کافرلرگه غالب بولدیلر. کافرلر قاچا باشلادی. لکن بونی کوردکنده، ساچیلر: «ایندی قورقو قالمادی، مسلمانلر غالب بولدی» دیوب غنیمت مالی آلمغه یوگوردیلر، رسول الله نک امرینه خلاف اش قیلدیلر. شول وقت آرتلرندن دشمن عسکری چقوب، مسلمانلر ایکی دشمن اورتاسنده آبدراب قالدیلر. اهل اسلام عسکری تارالا، قاچا باشلادی. فقط رسول الله بر نیچه صحابه ایله اورنندن قوزغالمادی. کافرلر هجوم ایدوب یتمش قدر مسلماننی شهید ایتدیلر. شهیدلر ایچنده حضرت حمزه ده بار ایدی. کافر عسکرینک باشلغی ابوسفیان غانونی هند، آچوونندن حضرت حمزه نک ایچن یاروب، یوراگن آلوب چاینادی، بورنن قولافلرن کیسدیلر. رسول الله غه تاش آتوب مبارک تشن صندر دیلر، یاگاغن قاناتدیلر.

سوگندن اهل اسلام عسکری جیولوب، یاگیدن صوغشقه حاضرله نسهلرده، لکن کافرلر، بز غالب بولدق دیه مدینه گه کیلمای، مسلمانلرغده باشقه چه ضرر ایرشمرمای، آشغوب مکه گه فایتوب کیتدیلر.

خندق صوغشی

هجرتدن بشنچی یلده، مکه کافرلری، مدینهنی و مسلمانلارنی هلاک ایدرگه، دیه بتون اطرافلارینی صوغشقه دعوت ایتدیلر. اون مک عسکر جیوب مدینه گه سفر ایتدیلر. رسول الله کافرلرنک بو یمان نیتلرن ایشندکده صحابهلر ایله مشورت ایتدی (کیگاشدی). سلمان الفارسی نک فکونچه، مدینه اطرافینه خندق (تیرهن فناو) قازونی مصلحت کوردیلر. رسول الله و صحابهلر بیک طرشوب فازوب بر نیچه کونده خندقنی تمام ایتدیلر. بو خندقنی قازیدنک رسول الله و صحابهلر تورک شعرلر اوقوب قازیلر ایدی.

توغری مدینه گه باروب کره مز دیو کیلگان کافرلر، بو خندقنی کوروب عجب که قالدیلر، زیرا عربلرده خندق قازیهق عادتی یوق ایدی. کافرلرنک بعض بهادرلری خندقدن آطلری ایله سیکرتوب چغوغه قصد ایتوب قاراسه لرده، اوزلری هم آطلری خندقغه توشوب هلاک بولدیلر.

کافرلر ایکی آطنه دن آرتغراق مدینهنی محاصره ایدوب (چولغاب) توردیلر. بو وقتده مدینه یاننده بولغان یهودلر، مسلمانلر ایله بولغان عهدلرینی بوزوب کافرلر گه قوشولسه لرده، سوگره کافرلر ایله یهودلر آراسنده اختلاف چقدی. شول وقت بر فارانغو کیچه ده بیک قونلی بیل چیغوب کافرلرنک بتون چادرلری یغلدی. جناب حق کافرلرنک کوگلینه قورقو صالحدی، مسلمانلر ایله یهودلر اتفاق ایدوب هجوم ایدرلر دیه قورقدیلر. شول فارانغو کیچه ده بیک آشغوب، بعض نرسه لرن قالدیروب

قایتوب کیتدیلمر. بو خندق صوغشندن ضررلانو بغانه قایتولرندن
 بئك شوملاندىلر. بعضلری: «اگر محمدنك دینی حق بولماسه،
 الله تعالى آگا یاردم بیرماس، دشمانلری بو کیونچه جفاغنه کوروب
 قایتاسلر ایدی» ديه اسلامغه محبت ایدوب مسلمان بولدیلمر.

× حَدِيثِيَّة مَعَاهِدَه سِي

هجرتدن آلتنجی یلده، رسول الله مکه گه باروب عمره و کعبه نی
 زیارت ایتمک نیتیله، مکّه دورت یوز قدر صحابه ایله یولغه چقدی. صحابه لر گه
 بر قلچدن آرتق صوغش قورالی آلماسقه بیوردی. حدیبیه اسملی
 اورنغه بتکاج، نیچون کلدکلرینی بلدرو ایپون حضرت عثماننی مکه گه
 بیاردی. مکه خلقی حضرت عثماننی حبس ایددی، مسلمانلر آراسنده
 عثماننی اولتورگانلر، ديه بر خبر نارالدى.

شول وقت رسول الله: «ایندی بز گه صوغشمنق لازم بولدی»
 دیو بر آغاچ توبینه اولتوروب، صحابه لردن صوغشوغه، اولگانچه
 دین ایچون طرشوغه بیعت و عهد آلدی. بو بیعت که «بیعت رضوان»
 و مذکور آغاچقه «شجره رضوان» دیورلر (۱) بو بیعتنی ایشدکده
 قریش خلقی قورقوغه توشوب حضرت عثماننی بیاردیلر. مسلمانلر
 ایله ایکی آراده بر معاهده توزدیلمر. بو عهد نامه ده: «قریش لر ایله
 اون یلغه قدر صوغشماسقه و ظلم ایدشماسکه، طوفانی آلداغی یلغه
 کیچکدرر گه، ایکنجی آدملر ایله عهد ایتودن منع ایدشماسکه، مکه دن
 هجرت ایتکان کشیلرنی مدینه گه قبول ایتماسکه» قرار بیردیلمر. صوگره
 رسول الله و صحابه لر حدیبیه ده قربانلرینی بوغازلاب قایتوب کیتدیلمر.

(۱) مذکور آغاچنی آرتق الوغلاب تبرکلانه باشلا دقلرینی کوردکنده،

حضرت عمر کیسدرمشدر:

بو معاھدەگە قەدر، کافرلار ایله مسلمانلار دشمان بولوب، اصلا قاتناشما دقلرندن، کوبسی اسلام دینینک نه ایکانن دە بلمیلر ایدی. بو معاھدەدن سوڭ کافرلار مسلمانلار ایله قاتناشوب، قرآننی وقرآن دە بولغان بلاغت رحکمتلرنی ایشوته باشلادیلر. قرآننڭ بئده کلامی اولما دغیننی، اسلام دیننی نڭ عقلغه موافق ایدکینی آڭلاوچی وایمانغه کیلوچیلر آرتدی. قریش خلقی نڭ ایمانغه کیلماوی تکبرلکلرندن گنه ایدیکی آڭلانندی. بو معاھدە، دین اسلام نڭ تارالوی ایچون بیک زور فائده ایتدی.

خَیْبَر صوغشی

هجرتدن یدنجی یلده رسول الله، مک آلتی یوز عسکر ایله مدینه دن اوچ کونلک یرده بولغان خیبرگه کیتدی. خیبر خلقی همهسی یهودی بولوب، باشقه لردن علم و معرفتلری، قوراللی، بایلقلری آرتق ایدی. اوزلری بارچه صوغشلرده مسلمانلار ضررینه طرشدقلرندن ضررلرندن قوتولمق لازم بولدی.

مسلمانلار، ایکی آطنه قدر محاصره ایدوب خیبر شهرینی و بیک کوب غنیمت مالی آلدیلر. خیبر یهودیلری، مسلمانلار نلگان وفتده شهرلرن تاشلاب چیغوغه راضی بولوب، یرلرنده قالدیلدی و هر یل مسلمانلارغه جزیه (تولهو) بیروب تور دیلر.

بیک کوب قوراللی، معرفتلی، زور قلعه لی (کر بپسلی) خیبر یهودیلری ده مغلوب بولدقده مسلمانلارنڭ شهرتی دخی آرتدی. رسول الله نڭ عدالتی، توغریلق غه طرشوی چیت مملکتلرگه مشهور بولدی. مدینه اطرافنده بولغان قبیللر بعضلری مسلمان بولوب، بعضلری مسلمان اولما ینچه، اسلام حکومتی نڭ حمایه سینه صیونه باشلادیلر.

فریشت لرنڭ مشهور بهادر لرنڭن خالد بن الولید، عمرو بن العاص
کبی لر کیلوب مسلمان بولدیلر.

پادشاه لرنی دعوت

اسلام دینن بارچه خلقغه ایرشدرمگه جناب حق طرفندن امر
بولدیغندن، رسول الله، بتون اطرفده بولغان پادشاهلرنی و امیرلرنی
دین اسلامغه دعوت ایتوب مکتوبلر و ایلچیلر کوندردی. و بو مکتوبلره
باصلاحی ایچون «محمد رسول الله» دیه یازولی، کموشدن مهر یازردی.
پادشاهلرنک بعضسی، اولگی کتابلرنک خبر بیر وینه کوره، عرب
برندن بر پیغمبر کیله چکنی بلد کلرنندن، بعضسی رسول الله نک عدالتندن و دعوت
اینکان نرسه لرنندن خبردار بولوب ایلچیلرن حرمت و رعایه ایتدیلر.
عیش پادشاهسی نجاشی، بحرین امیری مندر بن ساوی، عمان
امیرلری جیفر ایله عبدالاسلامنی قبول ایتدیلر. مصر پادشاهسی مقوقس
ایلچینی حرمت ایتوب، رسول اللهغه ایکی جاریه، دلدل دیو معروف
اولان بر قاچر، قیمتلی کیومار، و کاسه لر هدیه ایتدی. روم پادشاهسی
هرقل، رسول الله نک پیغمبر بولوینه اینانسه ده، خلقی خلاف بولدیغندن،
مملکتی قولندن کیتوینندن قورقوب ایمانغه کامشدر. فقط مجوسی
کسری، پیغمبر مکتوبینه التفات ایتمای تکبرلنوب یرتوب طاشلامشدر.
بو خبر رسول اللهغه ایرشدکده، «الله تعالی اوز مملکتن ده یرتسون» دیه
دعا ایتمش، حضرت عمر وقتنده مملکتی مسلمانلر قولینه کرمشدر.

فتح مکه

هجرتدن سکز نچی یلده، مکه کافرلری حدیبیه ده بولغان معاهدنی
بوزدفلرندن رسول الله اون مڭ عسکر ایله مکه طرفینه سفر ایتدی.

رسول الله، مکه یاننده «مر الظهران» اسمی اورنغه ایرشدکده، اون
 مکّه یرگه اوت یافدردی، بونی کوردکده خبرسز تورغان مکه
 خلقی آبدراب قالدیلر، بیک قورقیدیلر. زیرا مسلمانلرغه فارشی
 تورلق قوتلری یوق ایدی. رسول الله، عسکرلرنی بر نیچه فرقه
 بولیب: «مکه گه کرگانده فارشی تورماسه لر، قان توکمه گز!» دیه امر
 ایتدی. اسلام عسکری هر طرفدن محاصره ایدوب مکه گه کیلوب کردیلر.
 رسول الله، مکه گه کرگانده، جناب حقغه شکر ایدوب، قایغولی
 آدم کبی باشین توبان سالوب، ایارینه قدر اییلوب، تواضع کورساتوب
 کردی. توغری کعبه اللهغه باروب طواف ایدوب ایکی رکعت نماز
 اوقودی، کعبه واطرافنده اوچ یوز آلتمش قدر پتله بار ایدی. آنلرنی
 واتدردی. بو پتله هر قایوسی برر قبیله گه مخصوص ایدی. پتله
 هلاک ایدلگچ بو قبیله لر معبودسز قالدیلر.

صوکره اسلام دینن آچق بیان ایدوب بیک فصیح، اثرلی بر
 خطبه سویله دی. مکه خلقی بیک اثرلنوب، رسول اللهغه واسلامغه
 اخلاصلری آرتدی. بو وقتلرده مکه خلقی: «بزلر محمدگه وصحابه لرینه
 بیک کوب اذا جفا ایتدک، ایندی بزگه نینداین اش فیلور اکان»
 دیه همه سی رسول اللهغه قاراب قورفوب توریدیلر. رسول الله آنلرغه
 قاراب: «حاضر بدن نه کوته سز، ونه اویلا یسز» دیدی؛ آنلر: «ای
 محمد، مرحتسکنی کوته مز» دیدکده «همه گز آزاد» دیدی.

قریشلر، رسول الله نڭ ایڭ یمان دشمانلرینه بو قدر کور کام معامله
 ایدوبینی، عفو و مرحتینی کوردکده، بیک کوبسی حق پیغمبر بولوبینه
 اینانوب ایمانغه کلیدیلر، حضرت ابوبکر نڭ آناسی ابوقحافه، قریشلرنڭ
 باشلیغی ابوسفیان و اوغلی معاویه هم ابوجهل، ابولهب نڭ اوغللری
 مسلمان بولدیلر.

شول کون حضرت بلال کعبه گه چيغوب اذان اوفودی. اسلامیت اعلان
 ابدلی. مکه خلقی ننگ ایرلری و خاتونلری رسول اللهغه بیعت ایتدیلر.
 بو وقتده انصار کرام: «پیغمبرمز حضرتلری توغان اوسکان یرینه
 فواجه بولدی، ایندی مدینه گه فایتماس» دیه فایغوره باشلادیلر.
 رسول الله، انصار ننگ تشویشله نوین بلدکده: «ای انصار! سز ننگ
 شهر یگزر گه هجرت ایتدم، معیشتتمده و فائتمده سز ننگ شهر یگزرده اوله چق»
 دیدی. انصار بونی ایشتمکده غایت درجه شادلانوب شادلقلارندن یغلا دیلر.

حَنِین صوغشی

مکه فتح ایدلگاج، کافرلر بیک حسرتلر نوپ، بتون اطرافنده قالمانلری
 جیولوب بیکرمی مک عسکر ایله صوغشقه حاضرلندیلر. بونی رسول اکرم
 حضرتلری ایشتمکده: اون ایکر مک عسکر ایله سفر ایدوب «حنین»
 اسمی اورنده کافرلر گه یولقدی. بعض مسلمانلر: «بزلر آز عسکر ایله ده
 غالب بولا ایدک، ایندی البته غالب بولورمز» دیه غرورلندیلر،
 صوغش باشلانمکده، کافرلر ننگ یاشرینوب تورغان عسکرلری مسلمانلر ننگ
 آرتندن چقدی. مسلمانلر قورقوغه توشوب، کیر و فایتورغه و تارالورغه
 باشلادیلر. حضرت رسول اورنندن اصلا قوزغالمادی. اوزی ویانمک
 بولغان حضرت عباس: «ای جماعت! بونک جیولگز» دیه غیرت ایله قچوردی.
 صحابه لر جیولوب، اتفاق ایله یا گئیدن کافرلر گه هجوم ایدوب
 غالب بولدیلر. کافرلر بتون ماللرن، خاتون و بالالرن تاشلاب قاچدیلر.
 بعضلری کیری فایتوب ایمانغه کیلدیلر، بعضلری قاچوب طائف
 شهرینه جیولدیلر. مسلمانلر، آرتلرندن طائف شهرینه باروب منجینق
 اول ناشلر آتا باشلاسه لرده، لکن ایمانغه کیلو ایچون قاچوب چفو چیلر ننگ
 سوزندن، طائف خلقی ننگ آفرینلاب اوزلرندن اوزلری ایمانغه کیله چکلری

آڭلاشلدیغندن قایتوب کیتدیلر. بو خبر درست چقدی: سوڭره دن
اوزلری کیلوب مسلمان بولدیلر.
مسلمان بولوب کیلگاچ رسول الله آلتی مڭ قدر اولان اسپرلرینی
فایتاروب بیردی. و اوزلرینڭ باشلقلری اولان مالک بن عوفز اول
طرفه رئیس ایتدی.

انتشار اسلام

مکه فتح ایدلوب، کافرلر حنینده مغلوب بولغاچ شوکتلری
و قوتلری بتدی. قریش خلقی همه سی ایمانغه کیلدی. آنلر ایمانغه
کیلگاچ، مکه اطرافنڭ بولغان قبیلهلرده، گروه، گروه رسول الله حضورینه
کیلوب ایمان کلتوره باشلادیلر. اسلام دینی بیک تیز تارالا باشلاب
بتون اطرافقه یایلدی. زبیرا عربلرنڭ کوبوسی قرآننڭ بلاغفن
اسلام دینینڭ عقلغه حکمتکه موافق بولوبن، حضرت رسولنڭ
عدالت و توغریلغن ایشدوب اسلام دینینه محبتلری آرتقان ایدی.
فقط اوزلری: «الله تعالی مکهنی یمانلردن صاقلی، قدرلی آدملر
قولنده غنه طوته» دیه اعتقاد ایتدکارندن، هم قریش خلقی عربلرنڭ
باشلغی و ایڭ الوغلی بولدیغندن غنه ایمانغه کیلمای تورالر ایدی.
شونلقدن «اگر محمد حق پیغمبر بولماسه مکه گه خواجه بولا آلماس
ایدی» دیه ایمانغه کیلدیلر.

رسول الله، مکه فتح ایدلدکدن بر نیچه کون سوڭره مدینه گه
قایتدغه اطرافدن کیلوب مسلمان بولوچیلر بیک کوبایدی. هر
کون دیارلک تورلی طرفدن کیلکان قبیلهلر، و تورلی قبیلهلرنڭ
ایلچیلری مدینه ده طولوب توردی.

مکه ده اون اوچ یلده یوزله بگنه صانالغان مسلمانلر، مدینه گه

اورنلاشوب ئوقۇز اون يىل تورغاچ، يوزلەب مكلەب گنە دگل بلكە يوز مكلەب، ميلليونلاب صانالاباشلاديلر. اسلام دينى چيت مملكتلرگە دە مشهور بولوب همەسى مسلمانلردن قورقە باشلاديلر، نيچە مك يلدن بىرلى يوقلاب ياتقان عربلرنك، «بيك آز زمانده فوزغالوب هر يردە غالب بولولر ين، هر وقت عدالت وتوغر بيلقنى آلدە طوتولر ين» كوروب ايسلرى كيتدى.

بوندىن صوك دشمانلر ضررندىن قورقو قالمادىغىدىن، رسول الله بيك طرشوب شريعت حكملر ين اوگراتورگە كرشدى. قرآن ده بولغان حكملر نى عبادت، اخلاق، معاملە مسئلەلر يننى آچق ايدوب آكلاتدى. دنياده بختلى معيشت ايدوگە، آخرت ده سعادتكە سبب بولغان يولنى كورساتدى. همە اشلر نى نظامغە و ترتيب كە قويدى. هر طرفقە واليلر (گو بىرناطورلر) هر قبيلە گە رئيسلر تعيين ايتدى. بايلردن زكات جيوب فقيرلر گە باشقە نبوشلى اورنلرغە تاراتقى ايچون هر طرفقە عامللر (زكات جيوچيلر) كوندردى.

حَجَّةُ الْوَدَاعِ

هجرندن اوننچى سنەده، حضرت رسول حج سفرينه نيت ايتدى، مدينەدن اطرافدىن يوز مكدن زياده اهل اسلام حجگە حاضر بولدى. حضرت رسول بو حجده غايت اثرلى، فصيح، اوزون خطبە سويلەب دين اسلام نك همە حكملر يننى بيان ايتدى. «بلكە موندن صوك بو يردە بنم ايل كورشماس سز» دبه عمرينك آز قالدىغنى آكلاتدى. امينە سويليە چك وصيتلر يننى سويلەدى. مكەده اون كون تورغاچ طواف ايدوب اطرافدىن كىلگان حاجيلر ايلە وداعلاشوب مدينە گە قايتدى. حضرت رسولنك صوكقى حجى بولدىغىدىن بوگنا «حجة الوداع» ديورلر.

رسول الله (صلى الله عليه وسلم) نڭ وفاتى

حضرت رسول طرفندن شريعت حكملىرى تامام بيان ايدىلىدى. جناب حق طرفندن ۲۳ سنهده قرآن تامام نازل بولدى. اسلام بتون اطرافقه تارالوب هيچ جهتن خوف قالمادى. ديمك كه حضرت رسول دنياده بولغان پيغمبرلك وظيفهسن كامل ادا ايتدى. شول وقت هجرتدن اون برنچى سنه صفر آينده خسته بولوب مبارك باشلىرى آغرتە باشلادى. آزاراق بيزگاك طوتدى. ربيع الاول كرديكه خستهسى قوتلاندى، خسته بولسهده همان مسجدكه چقىدى. وفاتينه اوچ كون قالدقه حالى آغر بولديغندن حضرت ابوبكرگه امام تورمغه بيوردى. حضرت رسولنى مسجدده كورمنكارنده، صحابهلر غايت قايقوغه توشدىلر، عسرتهلنديلر. حضرت رسول، امتى ايچون جانن فدا ايدرگه تورديغندن، خسته كيونچه باشين باغلاب كشيلىدىن قولتوقلاتوب مسجدكه چغوب اولتوروب نماز اوقودى. صحابهلرگه آقتق نصيحتلر ينى سويلدى. صحابهلرنڭ كويىسى اول كوئلرده مسجد بوينده باغلاب اونكاره لر ايتدى. ربيع الاول اون ايكنچى دوشنبه كون (۱) فوياش كوتاريلىدكه آلتمش اوچ ياشنده آغرت يورطينه تشرىف ايتدى. بتون دنياغه قارانغىلىق ككىلدى، قايقو باصدى. صحابهلر جانلردن وبتون دنيادن عزيزىز كوردكارى پيغمبر نڭ وفاتندن غايت قايقوردىلر، آشاو ايچولرن اونوتدىلر، بتون مسجدده يغلاشقان طاوش كوتارلدى. بعضلىرى هوشى كيتوب يغلدى، بعضلىرى تلسز بولوب قاتوب قالدى بعضلىرى: «پيغمبر بولماق نيچوك وفات بولسون» ديه اينانمادى. حتى حضرت عمر حيرانغه قالوب: «پيغمبرمز وفات بولغانى يوق، هر كم وفات بولدى دپورسه باشين فلچ برله كيسهم» ديه فلچن كوتاروب توردى

(۱) ولادت وفات كونلرى دوشنبه كون بولووى ثابت ايسهده، ۱۲ده بولووى فقط

شول وقتده حضرت ابوبکر کیلدی. غایت صبرلی عقللی کشی ایدی
 شول قدر آغرلق کلدکده ده هیچ آبدرامادی. حضرت رسول یانینه
 کردی. مبارک بوزین آچوب ما کلایندن ابوبوب: «ترك وقتكده خوش
 ایسلی ایدك. اولگاچده خوش ایسلی سن، یا رسول الله!» دیدیده
 کوزلرندن قطره، قطره یاش آقدی. صوگره جیولغان خلقغه چغوب: «ای
 جماعت! کیده کم محمدکه عبادت ایتسه، محمد بوکون وفات ایتدی،
 اگر اللهغه عبادت ایتسه، الله حی و باقیدر، هیچ بر وقت وفات بولماز»
 دیدی، حضرت رسولگه ده اولم کیله چکن آکلانقان آیتنی او قودی.
 حضرت ابوبکر رضی الله عنه نك نصیحتندن صوگره صحابه لر نك عقللری
 باشلرینه کیلوب اشکه طوتوندیلر. سوشنبه کون جیولوب اتفاق ایله حضرت
 ابوبکرنی خلیفه ایدوب صایلا دیلر. بر کون بولسه ده خلیفه سن باشسن
 ترونی مناسب کورم دیلر. چهارشنبه کون حضرت رسولنی یوبوف وفات
 بولدیغی یرده قبر قازوب دفن ایتدیلر (صلی الله علیه وسلم).

جاهلیت زمانی

عربلرنك اسلامدن ایلك بولغان زمانلرینه «جاهلیت زمانی»
 دیورار. اول وقتده عربلر، علم معرفتدن خبرسن، هر جهتدن نظامسن،
 تارفاو، حیوان طبیعتلی بولوب یاشیلر ایدی.
 عربلر، قبیله قبیله بولینوب، بر برندن آیرم معیشت ایتسلر،
 آرلرندن بر فارتراق، تدبیرلیراگی رئیس بولوب حکم ایته، بتون
 عربستانده زور پادشاهلق بولغانی یوق ایدی.
 عربستان طاشلق، قوملق، چول بولدیغندن باشقه پادشاهلرده
 نرفهای، عربلر اوزلری ده غیرتلی، اوزلرین زور کوروچان خلق
 بولدیغندن ایکنچی کشیلر قولنده طرونی عارلك صانیلر ایدی.

قبیلہ لر آراسندہ دشما بلقی بیک قوتلی بولوب، بر بریلہ هر وقت
 نزاغلاشوب عمر ایتہ لر، کچکہ گنہ سبیلر ایچون ده بر برین اولترشلر،
 ماللرن تالاشالر ایدی. آرالرندہ اتفاق دیگان نرسه یوق، فقط بعض
 وقتلرده یافلاشوب صوغشو ایچونگنہ بعض قبیلہ لر اتفاقه کیلر ایدی.
 حج آیلرندہ غنہ بر برینه ظالم ایتمیلر صوغشمیلر ایدی. صوغشوب عمر
 ایتدکلرندن اوق سنگو، تلج استعمال اینوگه، آطقه منوگه ماہر ایدیلر.
 عربلرده علم معرفت یوق، اوقویار و بیلوچی ده بیک آز، بار
 علم لری فصیح شعرار و خطبه لر سویلا و شونلرنی حفظ ایتر ایدی.
 کوبسی حیوان تربیه ایدوب، کتو کتوب معیشت ایتہ لر، فایورلی
 شام، بمن طرفلرینه کران یورتوب سودا ایتہ لر، حج وقتلرندہ زور
 بازار لری (یلومینسکلری) بولا ایدی.

عربلر ده بیک کوب ناچار عادنلر شایع بولوب، جهالتسکه چومغانلر
 ایدی. کشی اولترو، تالاو، زنا قیلو، بیک واق نرسه لردن شوملانو، خمر
 ایچو بیک شایع ایدی. بعضلری فقیرلکدن قورقوب بالالرینی تربیلای
 دفن ایتہ لر، قز بالا طوغو دن شوملانہ لر، اوسدیروب ایرگه نابشردن
 عارلنوب هلاک ایتہ لر، خاتون قزنی و صبیلرنی میراثدن محروم ایتہ لر ایدی.
 کشینک علمینه، عقلینه قاراب توگل، بلسکه نسل نسپینه قاراب
 یورتہ لر، نسل ایله بیک مافتانالر ایدی.

عربلر ننگ مسافرلرنی حرمت، قرنداشلرنی رعایه ایتو، جوماردلق،
 سوزده توغر یلق، آشاو ایچوده کبوم ده نکلفسزک، آز نرسه ایله قباعتلہ نو،
 آچاق و هر تورلی آغرقلرغه صبر ایتو کبی کورکام عادتلریده بار
 ایدی. عربلر سوزگه ماہر، یوره کلی، بهادر، اونکون ذہلی بولوب
 کوبسی خطبه لرنی، شعرلرنی بر ایشدو ایله حفظ ایتہ لر، کیرهک وقتده بر حرفن
 یا ککشمای اولیلر ایدی، نسللرن نیچہ بابالرغه چه یا ککشمای صانیلر ایدی.

عربلر اولده ابراهيم عليه السلام شريعنى ايله عمل ايتسه لرده
 لكن ابراهيم عليه السلام وقتندن بيرلى اوچ مك يلدن آرتوغراق
 وقت اوتديگندن، اعتقادلى بزولمش، ابراهيم عليه السلامدن
 فالغان ديننى بتونلاي اوزگارتمشله ايدى.

رسول اكرمه سز كىلدكده كوبسى پتلهغه، بعضلرنى آيغه،
 نوباشقه، يلدزلرغه و بعضلرى اوتقه عبادت ايتوب، آرالرنده تورات،
 انجيل برله عمل ايدوچيلرده بيك آز ايدى.

اعتقاد بزوقلى شول درجه گه يتكان ايدى كه: بعض قبيله ار
 پتلىنى قامردن، حلواندن يا صاب شوگا عبادت ايتلهر، آچلاق بولسه
 شوندىن ياردم صوريلر، اگر مقصودلى حاصل بولماسه اول پتنى
 بولوب اشيلر ايدى.

عربلرده ابراهيم عليه السلام دن فالغان: نظافتگه رعايه، مسافرلرنى
 حرمت، اولكلرنى يوب كفلاو، غسل قىلو، سنت قىلو كىبى
 كوركام عادتلرده بار ايدى.

عربلر كعبه نى بيك عزيز بلوب، هر يىل حج گه كىلوب طواف ايتلهر،
 پتريته قربانلر بوغازيلر ايدى. لكن حج ايتكأنده « گناه ايديله
 تورغان دنيا كيوملرى ايله عبادت ايتمايمز » ديه كيوملرنى صالحوب،
 بار و خاتونلر، آناندن توغمه يالانچاچ طواف ايتلهر، ايدى. اعتقادلرنجه
 اول كيوملرنى هج بر كشيگه كيار گه درست بولمديغندن اول كيملر
 هر يوب اسراف بولا ايدى. كيوم ايله طرف ايتمك قريش قبيله سينه
 لاص ايدى.

عربلرنك بونلردن باشقه بزوق عادتلرده بيك كوب بولوب،
 لاريده شونلرنى كوروب تربيه لندىگندن آنلرنك توزالو
 شمائلرى يوق ايدى.

اگر بر کشی: «عربلسر، اون بش يکرمی یسل ایچنده همسی، اویغانورلر، اعتقادلری، اخلاقلری توزالور، انفاقه کیلوب عدالتلی قوتلی بر حکومتلری بولور، بتون اطرافلرن قورقتوب طورلر. بواشلر نڭ همه سینه بر ذات سبب بولور» دیسه هیچ کم اینانماس وهر کشی کولر، سویله وچینگه جولر دیوب حکم ایته رلر ایدی. زیرا نیچه مک یلردن بیرلی علمسز معرفتسز بدوی بولوب کیلگان بر خلق نڭ اون بش يکرمی یسل ایچنده اویغانوب توزالوب کیتولری دنیاده هیچ کورلگانی یوق ایدی.

عصر سعادت

عصر سعادت

رسول اکرم محمد (علیه الصلاة والسلام)، اعتقادلری اخلاقلری بزلغان، نیچه مک یلدن بیرلی معرفتسز غافل بولوب عمر اینگان، هیچ حکومت و پادشاهلیق کورمگان، ترتیب نظام بلمگان عربلرگه پیغمبر بولوب بیارلیدی.

بنک لوزنڭ دنیا، آخرت بختلی بولولرینه سبب بولغان یولنی کورساتوب، اول عربلرنی صوگره بتون انسانلرنی شول یولغه دعوت ایتدی. دینگه دعوت ایته باشلاغاچ، قریش خلقی غایت فارشدی. رسول اکرمگه بیک کوب اذا جفا ایتدیلر، نیچه مرتبه اولتوررگه قصد ایتدیلر. لسکن اول مبارک ذات، نه قدر آغرلق کورسده، غیرینه اجتهادینه کیه چیلک کتورمادی. امید اوزمادی. همان آقرینلاب یومشافلنی برله آکلانورغه طرشدی. فقط قریش خلقی نڭ فارشوی نعصبی بیک قوتلی بولد یغندن، اون اوچ یل ایچنده ایکی یوزلاب گنه کشی ایمانغه کیلیدی. مکه خلقتدن امید اوزگاچ، مدینه گه کوچوب اون یل طوردی. سلام دینی نڭ تارالوی صوگفی اون یل ایچنده بولدی.

رسول اکرمؐ مزبو مدت ایچنده قیامتکه قدر باقی، عقل و حکمت گه موافق، بند لرنک دنیا و آخرت ده بختلی بولولرینه سبب بولغان دین کلتوردی. یوزلر بلکه مگنلر چه قبیللر گه بولینوب معیشت ایتکان عربلر نی بر انفاقه جیوب، قوتلی بر ملت، زور بر حکومت یاصادی.

جاهلیت زماننده بولغان ظلم، خیانت تالاشو، یافلاشو، اولترولر نی بتوروب، همه سن عدالتلی، تیگوز حقوقلی، بیلگولی نظامه قویدی.

نیچه یوز یللدن بیرلی قانلرینه سویا کلرینه سگوب کیلگان بزوق اعتقادلر نی، شوملانولر نی بتوروب «فائده و ضرر ایتوچی الله غنه، هر ایشک فقط الله نك رضالغن، توغر یلقنی غنه اولاب اش قیلورغه کیرهک، شوملانولر غنه سی نادانلقدن غنه کیلگان جاهلیت عادتلری» ایکانن کامل تشونوردی.

عربلر آراسنده بولغان بزوق عادتلر نی، علقه خلاف اشلر نی، نسب ایله ماقتانولر نی بتوروب، بتون عربستانه اسلام و عدالت تاراتدی.

هر کمگه علم اوگرانو فرض ایکانن بلدروب، خلق آراسنده، اوقویازو بلگان کشیلر نی آرتدرغه طرشوب، اسیر توشکان کافرلردن بولسه ده اونونوردی. معرفتلی، اجتهادلی، توغری آدملر نی آرتدرغه طرشدی.

خلاصه: اول رسول محترم، اعتقاد، معامله، عادت جهندن بیک توبان رجه ده بولغان عربلر نی، ایك یوقار ودرجه گه چغاردی؛ آنلرنك طبیعتلرنده

بولغان ظلم ماقتانواورنینه انصاف، طوپاسلق اورنینه ملایمت، دشمانلق اورنینه محبت و الفت، نزاع و صوغش اورنینه صلح و طنوجلق، نادانلق

اورنینه علم و معرفت، تارقاولق اورنینه اتفاق، زنا فحش اورنینه عفت، ملالتلری اورنینه توغری اعتقاد و الله دن قورقو، یالقاولقلری اورنینه

اجتهاد اورناشدروب قوتلی معرفتلی، عدالتلی بر ملت ایتدی.

قرآن و رسول الله شرافتنده، صحابه لر گه ایکنچی تورلی جان کردی.

اونویازو بلگان، خمر ایچو، پتارغه عبادت قیلو، شعر سوبلاو، کتو

کونمکن باشقه هنری بولمغان عربلر؛ معرفتلی، دنیا و آخرت ایچون غایت اجتهادلی ذاتلر بولوب کیتدیلر. بزوق اعتقادلرن، بزوق عادنلرن تاشلاب، ماللرن جانلرن آیامای، بتون ذهنلرن قویوب دین اسلام وتوغریلق ایچون طرشدیلر.

مسلمانلر، قرآن حدیث ایله عمل قیلولری، اللهغه توکل ایلوب دنیا و آخرتلرن توزاتورگه اجتهاد ایتولری آرقاسنده (ایکنچی لردن قورقوب توگل) بلکه بتون اطرافلرنده بولغان پادشاهلرنی قورقونوب توردیلر. همهسی عربلرنڭ بوقدر تیز اوبغانوب ترقی ایتولرینه، بوقدر اتقانی بولولرینه ایسلری کیتدی.

عربلرنڭ جاهلیت زماننده بولغان اعتقاد، اخلاق بزوقلقلری بنوب همهسی (ایر خاتون، بای فقیر، نسبلی نسیبسن، قل خوابجه) نڭ حقلری رعایه ایدیلوب معرفت، عدالت ایله بربرینه محبت ویاردم ایلوب راحت یاشادیلر. هر اشنی مستحق لرینه طابشرلیدی. (حتی رسول اکرم حضرتلرینڭ وفاتی وقتنده، شام سفرینه حاضرلنگان، عسکرنڭ باشلی آنا آناسی قل بولغان ۱۸-۲۰ یاشارک اسامه بن زید اییدی.) رسول اکرممزدن صوڭ خلفاء راشدین، دین اسلامنی توغریلقنی نشر ایثارگه طرشدیلر. بیک کوب آدملر، دین اسلامنی، ایشدوب عقل وحکمتکه موافق تاپوب، یراقی یرلردن کیلوب مسلمان بولدیلر. عربلر عالمنڭ تورلی طرفلرینه سیاحت ایتدیلر، بیک آز زماننده، عالمنڭ بر طرفندن ایکنچی طرفینه قدر دین اسلام تارالیدی.

اول وقتلرده مسلمانلر، قرآن وعظملرینه، رسول اکرم نڭ سوزلرینه وسیرتلرینه کامل رعایه ایلوب، شونلرنی یول باشچی توتوب اجتهاد ایتلر اییدی. مسلمانلرنڭ دیننی چن آکلاب معیشت ایتنکان، بو نورلی زمانلرینه «عصر سعادت» دیورلر.

شمائل شریفه

اوصاف رسول: پیغمبر من محمد (صلی الله علیه وسلم) غایتند
 کورکام، نورلی یوزلی، طولی گه وده ای، سلامت بدنلی ایدی.
 اوزونچهره اوق بویلی، ایگ باشلرینگ آراسی وکوکراگی کیگ،
 کوکراگی ایله ایچی نیگوز ایدی زور باشلی، کیگ ماگلایلی، آزغنه
 قزلق فاندوشقان آق نوسلی، توگارک یوزلی، غایت مهابت چهره لی
 ایدی. نورلی یوزن آکسوزدن کورگاق کشینی مهابتی باصوب قورقوب
 کینار، صحبت و آفت اینکان آدم جان وکوکلدن عاشق بولور ایدی. بر
 فایغولی آدم مبارک یوزن کوردکن، فایغوسی بتوب شادلق حاصل بولا ایدی.
 فاره زور کوزلی، نچکه اوزون قاشلی، اوزون کورپکلی، اورناسی آزغنه
 فالقو برونلی، زور راق آغزلی، تشرلی بیک آق وسیره ک ایدی.
 کوزی بیک اوتکون بولوب کوفندزده یولدز لرنی، قارانفو تونلرده
 نچکه نرسالرنی کوره ایدی.

فاره صقاللی، فاره ساچلی، ساچی آزغنه بودره بولوب اخیر
 عمرنده ساچ وصالنده بر نیچه بورتوک گنه آق لری بار ایدی. قولی
 بیک بومشاق وکیگ، بلا کلرنده و آیاقلرنده سیره ک نوکار بار ایدی.
 یورگان وقتلرنده، اویصو یرگه نوشه تورغان کشی کبی آیاغن
 کوناروب، زور آطلاب یوری ایدی. یورگانده تورلی طرفقه
 (آنده مونده) فارامیچه آلدینه یرگه گنه قاراب اویلاب یوری، بر طرفقه
 قارارغه تیوش بولسه کوز چینی برله گنه توگل، بلکه بتونله ی برولوب
 قاری، کوب وقتنده صحابه لرنی آلدن بیاروب اوزی آرتدن باره ایدی.
 فصاحت و سوبلاشوی: کور کام طوشلی، تاتلی تلی، ملایم سوزلی،
 سوزی غایت اثرلی و تکلف سز ایدی. سوزنی کیره ک وقتنده ضرورت

قدرلی گنه سویلی، اویناب سویلامی، اصلا نچار اشه کی سوز سویلامی،
آز سوز برله کوب معنی آکلانه ایدی.

سوز سویله گانده او یلاب فکر لهب، هر کیم آکلاراق آچق
ایدوب آفرینلق ایله سویلی، سویله گان سوز لرن کامل آکلاب،
یاکه صاناب توررغه ممکن ایدی. یخشی آکلانلو ایچون بعض
سوز لرنی اوچار مرتبه تکرار ایته، سوز سویلی باشلاسه بقون
مجلسن مهابت باصوب، همه سی توقتا لوب اخلاص ایله طکلیلر ایدی.
سوز سویلگانده آزغنه جلمایوب سویلی، آرتق سوز لرن
قاتوشدرمی، سوزن آکلانمی فالدرمی، آرتق قچقروب سویله می ایدی.
فقط وعظ غطبه سویله رگه باشلاسه، یا که فیامت احوالن سویله سه
یوزی فزاره، طاوشی کوتاریله، غیرت ایله اثرلی ایدوب سویلی ایدی.
معامله سی: ایو جماعتلرینه وچیت کشی لرگه، حتی دشمنلرینه
آچق یوز، تانلی سوز ایله معامله ایته، فایغولی کشیلرنی یوانورغه
طرشه ایدی. هر کیمگه اوزی سوه تورغان اسمی برله چاقره، اوچراغان
آدم لرگه ایث ایلک اوزی سلام بیره، کور شورگه باشلاب قولن صوزه،
اول کشی اوزی یبار میچه قولن یبار می، بر آدم سوز باشلاسه، سوزین
بتوروب اوزی آیریلوب کیتکاننی کوته، سوزین بولیب تاشلاب
کیتمی ایدی.

کشی گه بارسه آلدن خبر بیروب، اذن صوراب، سلام بیروب
کره، «کم بار؟» دیب صوراسه لر «مین» دیو جواب بیرمای «محمد» دیب
اسمی برله ایته، کیچ ایوگه کرسه یوقلاغانلر او یانماسون، دیو آفرنراق سلام
بیره، بر آدم چاقرسه «لیبیک» دیب آچق یوز ایله جواب بیره ایدی.
بر مجلسکه بارسه قاین اورن فالسه شونده اولتوره، آرتق تعظیم
ایتولرن یارانمی، مجلسده هیچ کمدن آلهه چغوب اولتورمی، کشی گه
تابا آیاغن صوزمی، مجلسده بولغانلرنک بر سینه گنه قازاب سویلامینجه

همه سینه التفات ایدوب، تاوشلاماینچه غنه سویلی، مجلسنده بولغانلرنڭ هر قایوسی حضرت رسولگه ایڭ یافین مین بولورغه کیرهک، دیب اویلی ایدی یڭل مجلسلی بولوب، مجلسنده دنیا و آخرت و معیشت مسئله لرنندن سویلاشه و کیگاشه، بر کشی که سوز سویلاسه آڭسا بتونلای بورولوب ایته، کشی نڭ سوزن بولیب ایکنچی سوز باشلامی، کشی که ایسی کینکان کشی توسلی بیگ توغری فارامی ایدی.

مجلسنده نینداین عجب اش بولسه ده قچقروب کولمی، بلکه جلمایوبغنه قویه، نچار سوز سویلگان کشیلر که فاطمی بهریلمای، بلکه سکوت ایله التفات ایتماینچه اوته، یا که بومشافلوق بر له تنبیه ایته ایدی. صحابه لردن برر کشی کورنماسه آنی قایغوزتوب «فلان قایده کورنمی» دیه صوراشه، آورو بولسه حالن صورارغه بارا، اولسه جنازه سینه حاضر بولا ایدی.

ایکی کشی یا که ایکی قبیله آراسنده نزاع طاوش بولسه، فنورتوب آرالرنده دشمانلق آرتدرغه توگل؛ بلکه ممکن قدر آنلرنی بربریله کیلشدرر که طرشه، کشی نڭ حاجتن اوتار که سوه، هر کم نڭ عقلمنه قاراب سوز سویلی، درجه سینه کوره حرمت ایته، هیچ کمئی اوزندن نفرت ایندرمی، کشینڭ ناچارلغندن بیگروهک یغشیلغن کورر که طرشه، کشی نڭ عیبین تیکشورمی، عیبی بولسه ده یوزینه اورماینچه بلکه: «ای جماعت! فلان اشلارنی اشلاماسکه تبوش» دیوب عمومگه ایته، خاصلاب ایتمی ایدی. هر کم نڭ کوکلن نابارغه طرشه، کشینڭ خاطرن قالدرونی سویمی، هر کمئی بر توسلی رعایه ایتوب، بو الوغ یا که بای کشی دیب ایسی کینمی، بودر جه سز فقیر کشی دیب حقارت التفاتسزلق کورساتمی ایدی.

تواضع و شفقتی: هر کم که تواضعی، توبه چیلکلی، مرحمتلی مجلسکه کردکده صحابه لرنڭ اورنلرنندن ترولرن سویمی، قایده اورن

بولسه شونده اولتوره، اوزینی هیچ کمدن آرتق توتدی: «بن برفل من،
 قللر اولتورغان کبی اولتوره، قللر آشاغان کبی آشیم» دیه ایدی.
 ایشاک که، آطقه، دوه گه آطلانه، بعض وقت یانینه کشی
 آطلاندیره؛ فقیر، مسکین لرناک حاللرن صوراشده، آنلر ایله اولتوریشده،
 هر قایوسینه یاردم ایتار گه سوه؛ یتیم، فقیر، ضعیف، طوللرغه و باشقه
 محتاجلرغه یاردم ایتار گه فزیقده ایدی.

نه قدر خادملری و قللری بولسه ده ایو جماعتلرینه خدمت
 ایدیشده، قویلرن صاویشه، حیوانلرغه آشارغه بیره، ایکن سبوره، کیرهک
 نرسه لرن آلورغه بازارغه بارا، آلمان نرسه سن اوزی کوتاروب
 قایتیه، اوزینا کیموم برتقلرن تیگه، کیومن پا کیزه لی، اوزینا خدمتلرن
 هیچ آغرسنمای اشلی، بعض وقت حیوانلرغه صاوت ایله صوایچر گانده،
 ایچوب بتکانچی مبارک قوی ایله کوتاروب توره ایدی.

قوناق کیلسه «مرحبا، خوش کیلدک» دیو آچق یوز ایله
 قارشى آلا، قوناق آستینه نرسه صالا، بعض وقت اوزی آستنده
 بولغان نرسه فی قوناقغه بیروب اوزی یر گه اولتوره ایدی.

بروقت قوناقلر کیلوب اوزی خدمت ایتیه باشلادقده، بعض
 صحابه لر: «یارسول الله! سز اولتریگز، اوزمز خدمت ایتهمز» دېگاج،
 جوابنده: «آنلر مینم صحابه لرمنی حرمت ایتکانلر ایدی، مینده اوزم
 خدمت ایتونی سوه من» دیدی.

حیوانلرغه، خدمتچیلر گه صوغو، نل اوزاتونی، کشی اشلا گانده
 قاراب ترونی سویمی ایدی.

انس بن مالک ایتیه: «بن رسول اللهغه اون یل خدمت ایتدم،
 نیک بولای اشلا دکن دیب آچولانمادی، هیچ کمنی صوفمادی و هیچ وقت
 اوف دیبده ایتمادی»

بر وقت سفرده صحابه‌لر، طعام پشروه باشلاب بعضسی ایت، بعضسی صو، بعضسی قازان حاضرلرگه تتوندق: «اول اشلرنی سزاشلی تورگز، بن اوطن جیارغه بارام» دیدی، «یا رسول الله! بز اوزمز همه خدمتنی قیلهمز» دیگاج: «بلهم، سز اشلرسز، لککن بن سزدن آیلولوب قاراب ترونی یارانیمیم. الله، بر آدم نڭ ایدمه شلرندن آییریم بولوین سویمایدیر» دیو جواب بیردی.

باقین یراق، ایر خاتون، خواجه قللرنڭ، همه سینده فاتناشا، سویلاشه، بعض وقت مزاح مطایبه ایته، بعض وقت قللر برله اولتروب بر طباقدن آشی، صحابه‌لرنڭ صبی بالالرن آلوب سو، اویناته، ایتا گینه اولتورته، بن پیغمبر دیب هیچ الوغلا نوب تورمی اصلا ماتنامی ایدی.

بر آدم کیلوب آرتق الوغلاب قولن اوبه باشلادق: «اوزگزنڭ بر کشیکز من، پادشاه نوگلمن، آرتق تعظیم ایتمه گز!» دیدی.

مکه‌نی فتح ایتکاج شادلانوب غیرت، مهابت کورسانوب کرر چاغند باشن توبدن صالحوب، تواضع کورسه توب، تاپغولی آدم کبی مکه‌گه کرمش ایدی. بر آدم کیلوب مهابتندن فورقوب درلدب توردق:

«بن فاتقان ایت، (فاتقان ایکهک) کیساکلری آشی تورغان بر خاتون بالاسی من، پادشاه توگل من، آلائی ایسڭ کیتمه‌سون» دیمشیر

عفو وحلمی بیک کیک خلقلی، یومشاق طبیعتلی، کورکام معاملی، اوزی ایچون هیچ کمدن اوچ آلورغه تله‌می، اوزینه یمان معامل ایتکلردن ده عفو ایتوب، یمانلقه فارشی یغشیلق ایتارگه طرشه ایدی.

احد صوغشنده کافرلر مبارک یوزین جراحته‌لب، تشن سنردفلرنده بعض صحابه‌لر کیلوب: «یا رسول الله! بونلورغه بد دعا فیلساڭ ایدی» دیدکلرنده: بسن خلققه لعنت ایچون کوندرلرمد، بلکه رحمت اوچون کوندرلدم» دیدی هم: «یارب! بو خلق

تادانلقلىرى بىرلە شولاي ايتەلەر، بونىلارنى اوزىڭ عفو ايت، توغرى يولغە كوندرگىل!» ديو خىردعا قىلدى.

بىر يهودى رسول اللهغە كىلوب: «يا محمد! بورچمنى بىر، سىز عبدالمطلب بالالارى، ھەمگىز بورچنى اوزاق توتەسىز» دىب غىرىت كورساتوب يقاسىدىن توتىدى. مۇنى كوردىكە حضرت ھەر يهودىگە كوزن تولتروب قاراپ: «اى بدىخت نە سويلىسن!» ديو غىرىت كورساتىدى. حضرت رسول ھىچ آچولانماي: «اى ھەر! وقتى بىتمىگان بولسىدە بورچن بىر، ھەم يىكرى صاع (دورت پوپ) آرتدروب بىر، آنسى سىڭ قورقوتقانك ايچون بولور» دىدى. يهودى بو معاملنى كوروب: «بىن تورانتە: يىبارىلە چكى خىر بىرلىگان پىغمبر اوزى ايچون اوچ آلورغە طرشماس، دىبە كورگان ايدىم، حق پىغمبر ايكانسىن، تجربە ايچون گنە شونداين ادبىسزلك ايتىم» دىبە ايمانغە كىلدى.

جوماردلغى: بىك جومارد بولوب، ھەر كىمنىڭ حاجتن اوتارگە طرشە، قولىدە بولغان نرسەنى ھىچ آيامى بىرە، ھىچ بولماسە بىخشى سوزى ايلە شادلاندرە، يا كە «انشاءالله حاجتڭ فلان وقتدە بولور» دىبە كوكلن تابە، اوزىدە نەقىر غنىمەت ماللىرى، ھىدىلەر جىولسىدە، بىك كىوب زكات. اللرى قولىدە تابىرلسەدە، ھىچ بىرىنى اوزىدە توتماي فقير و مسكىن لىرگە وتيوشلى اورنلرغە صرف ايتە ايدى. حتى اولىگان وقتىدە بىر كىومى رهن دە (زا كلاددە) ايدى. بىر وقت توفسان مەڭ دوھم آچقە كىلىگىچ بىر پالاسقە قويدروب، اورىندىن تورغانچى ھىچ نرسە قالىدىمى تىوشلى اورنلرىنە تاراتوب بتورمش ايدى، بىر آدمگە بلا كىلسە، مالى ھلاك بولسە، شول كىشىگە ياردىم ايتە، فايغوسىنى بولىشە ايدى. بعض وقت محتاج آدملىر كىلوب بىر نرسە صورغانان بىررلك نرسەسى بولماسە: «بار فلان آدمىن بورچقە آلوب تور، آچقەم بولىدۇدە اوزم تولەرمەن» دىبە ايدى.

صدقه آلمی و آشامی، اما هدیه (بولك) کیلسه آز اولسه ده قبول ایتنه، و آڭا قارشى هدیه بیره، کیلسگان هدیه نی اوزی گنه نوتمای باشقه لرغه ده بولیب بیره ایدی.

معیشتی: آشاو، ایچو، کیموم واسیابده برده تکلف لنمای، معیشت ایدرلك قدر کیره گنچه گنه آشی، کیره گنچه گنه یوقلی ایدی. کوب وقت اوزی و جماعتلری آرپه ایکماگی و خرمه آشاب یاکه سوت ایچوب معیشت ایتنه، بر درجه کوکلی بولغاچ آشودن نوقتلا، طویغاندن آرتق آشامی، طایانوب یاتوب آشامی، صول قول ایله آشاونی سویهی، آشاغانچه قولن یووب اولتوره، طعام اوآنده بسم الله ایتنه، اوز آلدندن غنه آشی، سوکندن اللهغه شکر ایتوب نوقتی، فوللرن یووه ایدی.

آلدینه کیلسگان طعامنی بوفلانچهرهك بولغان ایکان دیب عیبلمی، نلاسه آشی، تلاماسه: «آشاگز! مینم اشتهم بوق» دیوسکوت ایتنه، آشارغه کوب فایغورتماینچه آلدینه نه کلتورسه لرشونی آشی، طعامنی کچرهك قابوب یخشی چاپناب آشی، ایچکانده بردن ایچماینچه بولیب بولیب (صولو آلوب) ایچه، آشنك بیک قاینارن سویهی «قاینار طعام برکتسز بولا» دیه ایدی.

کوبرهك وقتده قبلهغه قارشو اولتوره، کیچ ایرته رهك یانه، یارتق نوندن صوڭ توروب تهجد نمازی اوقی، صوگره ایرته نمازینه قدر دخی یاتوب توره، خرمه مونچالاسندن یاصالغان توشا کده یوقلی فایو وقتده پالاص ده، فایو وقتک کراواتک فایو وقتده یر گه یاتوب ده یوقلی ایدی. کیومده تکلفسز بولوب مامقدن یوندن، جیتندن هر تورلیسن کییه، باشینه کوبرهك چالمه، بعض وقتلرده بورک کییه، عید جمعه کونلرنک وایلچیلر کیلگاندن کییه تورغان مخصوص کیوملری ده بار ایدی.

هیچ وقتن بوش اوتکار ماینچه، اللهغه عبادت و مناجات یا که اوزینک
ومسلمانلرنک مصلحتلرن قاراب اوتکاره، باشینه بر اش توشسه: «یارب ا
توغریلق غه کوندر گل!» دیه الله دن یاردم ایستهب کر پشه ایدی.

هر اشی ترتیبلی، نظاملی بولوب، کونینک اوچدن بر الوشین
عبادت برله، بر الوشین اوز اشلری و کشی اشلری وعامه مصلحتلری
ایله، بر الوشین ایو جماعتلرینک اشلری ایله اوتکاره ایدی.

اشلاگان اشلرن سویلاب صاناب پرونی یارانمی، اشلاگان
اشلریله ماقتانمی ایدی.

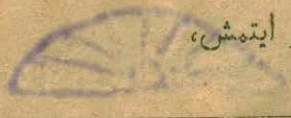
ماقتاسلر کوناریلوب اوچونوب کیمتمی، یمانلاسلر، قاتی سوز
آیتسهلر آرتق کیفسز لیمای همیشه اوز اشنده بولا ایدی.

نه قدر ماللری آرتوب تورسده، همان درویش لر چه تکلفسز
معیشت ایته، قولندهغی مالنی اوزی و جماعتلری معیشت ایتارک
آلوب، قالدانین فایر لر گه، و تیوشلی اورنلرغه تارته، بایلق ایله طبیعتی،
معیشتی اوز گارمی ایدی. مکده وقت کافر لر طرفندن هر تورلی اذا
جفا کوروب، اسلام ضعیف بولوب تورغانده تواضعسی، شفقتی،
طبیعتی نیچوک بولسه، مدینه گه هجرت ایدوب، هر طرفه اسلام
نوری نارالغاجده همان شول طبیعتده بولدی.

نظافت و پاکلگی: تن و کیوملرینی هر وقت پاک طوته، طهارت
ایله یوری، مسواک استعمال ایته، خوشبوی سورتنگانده ده مبارک
بدنلرندن خوش ایس کیلوب توره، بر آدم آنک ایله کورشسه بتون کون
قولندن خوش ایس کیلوب توره، یورگان یولنک خوش ایس قالا ایدی.
مبارک کوزینه سورمه تارته، ترناملرن اوزون یورتونی سویمی،
ساچلرن مایلاب پاکیزه یورته، خوش ایسلی مایلر سورتیه، صحابه لرنکده
پاکیه و خوش ایسلی بولوب یورلرن سو، و شرکا فرزندره: «دین
پاکک که بنا ایدلگان، پاکک دیننک اصلی» دیه ایدی.

توکل و شجاعتی: نهایت بهادر، هیچ قورقو دیگان نرسه نی بلمای، صوغش و قتلرنده دشمن غه ایگ باقین کشی بولا ایدی. هر اشنده الله غه توکل ایدوب، الله دن یاردم سوراب، کامل اغلاص و اجتهاد ایله اشکه کرشه، اوزلری قدر نیچه الوش بولغان کافر لر گه فارشی بیک آز عسکر ایله قارشو چغه و غالب بولا ایدی. الله نك توغری آدم لر گه یاردچی ای کائینه کامل اینانغان ایدی. احد حنین صوغش لرنده صعبه لر قورقوب نرالوب کیتدکنه، اصلا اورنندن ده قوزغالمای نورمش ایدی.

بسر وقت سفرده، فلچن بسر آغاچ بو طاغینه ایلوب یوقلاغان چاغنده بردشمن عرب کبابوب، فلچن آلوب: «یا محمد! حاضر سنی اولتوره م، سنی میندن کم قوتقاره؟» دیدکنه حضرت رسول: «الله صاقلار» دیگان ایگان، شوندن عرب نك کو کئینه قورقو نوشوب، فاوشاب فولده غی فلچی توشوب کیتمش ده، رسول الله فلچنی آلوب: «ایندی سینی کم قوتقاره؟» دیمش، عرب: «یا محمد مرهمتك قوتقارسه قوتقار» دیدکنه عفو ایتمش،

پیغمبرمن نك بو یاز دقلرمزدن باشقه عدالتی، الله دن قورقوی، عبادتی، عفتی، عقل و تدبیری، کون تون اجتهادی کبی خلقاری و اشلری غایت درجده کوب بولوب بسو خصوصه زور کتابلر یازمشلردر. انصاف ایله عقلغه فایتوب اولیلاغانده بسو خدای بیک ده هر قایوسی برر معجزه، پیغمبرلگینه وچن توغریلق و حلقی ایچون طرشقانغینه آچق دلیلدر. بیک کوب ذاتلر رسول محترم من حضرتلر بیک اخلاقن، معاملهن کوروب ایمانغه کلمشلردر.

رسول اکرم حضرت تری مکہ دن مدینہ گہ ہجرت ایوب
 کیلکدہ، یہود عالموندن عبداللہ بن سلام، مبارک بوزینک غایت
 نورلی، غایت مہابت بولووین کوروب: «واللہ، بو آدم یالفانچی
 بولماس، بونک یوزی یالفانچیلر یوزینہ اوخشامی» دیہ پیغمبرلگینہ
 ایمان کتورنکان.

عمان پادشاہسینہ رسول اللہنک دینگہ دعوت خبری ایرشدکدہ:
 «بن بو پیغمبرنک حالن تیکشردم، بر یغشیلق غہ بیورسہ باشلاب
 اوزی اشلی، بریمانلقدن طیسہ، باشلاب اوزی طیولا ایمش؛ دشمانلرینہ
 غالب بولسہ ماقتانمی، تکبرلہنمی، مغلوب بولسہ آبدرامی، قایغورمی،
 وعدہسندہ تورا، توغریلق غہ طرشہ ایمش؛ البتہ حق پیغمبر بولورغہ
 کبرہک» دیہ ایمان کتورمشدر.

الحمد لله وصلى الله على سيدنا محمد وآله وصحبه وحبيبه.

